
Urruntzeko espetze-politikak presoan familiengan duen eraginari buruzko txostena

---

José Ramón Intxaurbe Vitorica
Eduardo J. Ruiz Vieytez
Gorka Urrutia Asua

Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua
Deustuko Unibertsitatea

2017ko azaroa

Giza Eskubide, Bizikidetzeta eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiaren
enkarguz egina

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Giza Eskubide, Bizikidetzeta
eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General de Derechos Humanos,
Convivencia y Cooperación

Urruntzeko espetze-politikak presoen familiengan duen eraginari buruzko txostena

---

José Ramón Intxaurbe Vitorica
Eduardo J. Ruiz Vieytez
Gorka Urrutia Asua

 Deusto
Instituto de Derechos Humanos
Pedro Arrupe
Giza Eskubideen Institutua

Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua
Deustuko Unibertsitatea

2017ko azaroa

Giza Eskubide, Bizikidetzeta eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiaren
aginduz egina

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Giza Eskubide, Bizikidetzeta
eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General de Derechos Humanos,
Convivencia y Cooperación

Aurkibidea

1. Sarrera.	
Txostenaren helburua, edukia eta denbora-eremua.	4
1.1. Txostenaren edukia eta agindutako lanaren justifikazioa.	4
1.2. Txostenaren helburuak eta egitura.	4
1.3. Metodologia.	5
2. Datuen aurkezpena.	5
2.1. Datu kuantitatiboen azterketa.	5
2.2. Datu kualitatiboen azterketa.	8
2.2.1. Urruntzea eta distantzia. Urruntzearen eta espetxe-aldaketen ondorioak.	9
2.2.2. Bidean dauden eragozpenak. Joan eta etorriko bidaia luzeak, topaketa laburretarako.	14
2.2.3. Urruntzearen kostu ekonomikoa.	19
2.2.4. Urrunetik harremana izatea tartean gaixotasun larria dagoenean.	20
2.2.5. Espetxeetara egindako bidaietan istripua izan dutenak eta hil direnak.	22
2.2.6. Itxaropenak eta etorkizunerako gogoetak.	24
3. Presoen familiek espetxe-legerian duten zeregina.	26
4. Ondorioak eta gomendioak.	29
5. Bibliografia.	30

---

1. Sarrera. Txostenaren helburua, edukia eta denbora-eremua

1.1. Txostenaren edukia eta agindutako lanaren justifikazioa

2016ko udazkenean, Eusko Jauriaritzako Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak Deustuko Unibertsitateko *Pedro Arrupe* Giza Eskubideen Institutuari urruntearen espetxe-politikak presoan familiengan duen eraginari buruzko txostena egiteko enkargua egin zion. Enkargu hori 2013ko azaroan onetsitako 2013-2016ko Bake eta Bizikidetzaren Planaren azaldutako konpromisoen barruan sartzen da. Lehenengo konpromisoa iragana argitzea da. Eusko Jauriaritzak dioenez, ezin dugu etorkizuna eraiki iraganean ezer gertatu izan ez balitz bezala. Giza eskubideen urraketak argitu behar dira eta bidegabeki sortutako sufrimendua onartu behar da, gertatutakoari buruz memoria kritikoa garatzeko eta bizikidetzaren eraikitzeke.

Ekimen horren barruko jardueren artean, 1960 eta 2013 bitartean euskal kasuan gertatutako Giza Eskubideen Urraketan Egiaztapen Txostena egin zen 2013ko ekainean. Txosten hura Manuela Carmenak, Jon Mirena Landak, Ramon Múgicak eta Juan Maria Uriartek idatzi zuten, eta, kontuan hartu beharreko iradokizunen atalean, presoan senideek ere sufritu egin dutela planteatu zuen, besteak beste. Txostenak errealitate hori aztertzea eta onartzea beharrezkoa zela egiaztatu zuen.

Bizikidetzaren Planaren nahiz plan horren barruko ekimenen ondoriozko gogoeta horien artean kokatzen da Deustuko Unibertsitateko *Pedro Arrupe* Giza Eskubideen Institutuari jasotako agindua. Azterlanaren eremua hau da: senideren bat espetxean preso eta bizilekutik hurbileko espetxeetatik urrunteko espetxe-politikaren eraginpean dauden pertsonen bizipena. Arreta jarri da bizipen horretan, politika horrek euren familia-bizitzan sortzen dituen ondorioetan, bai eta egoera horrek ekar dezakeen oinazean eta egon daitezkeen funtsezko eskubideen urraketetan ere.

Txosten honen muina egoera horren eraginpean dauden pertsona batzuen bizi-istorioetan egindako ikerketa kualitatiboa da. Etxerat elkarteak modu eskuzabalean aritu da elkarlanean ikerketa-taldearekin, beren testigantza emateko prest egon diren kideekin harremanetan jartzeko modua emanez.

Denbora-eremuari dagokionez, txostenaren bokazioa da kaltetutako pertsonak gaur egun bizi duten egoerarekin alderatuta garaikidea izatea, baina presoan urrunte-politikak izan duen bilakaerari buruz ebaluazio historikorik edo ikerketarik egiteko asmorik gabe.

1.2. Txostenaren helburuak eta egitura

Txosten honek biltzen duen informazioa enkargua egitean ezarritako helburuen arabera egituratu da; hona hemen helburu horiek:

- Datu kuantitatiboak ematea, espetxe-politikaren inspirazio den urrunte-estrategiak presoan familiengandik eskatzen duen ahaleginaren dimentsioa deskribatu ahal izateko.
- Presoan familien esperientzia ikertzea, ikuspegi kualitatibotik.
- Indarrean dagoen espetxe-politikak presoan familien eskubideetan gaur egun eragiten duen kalteari buruz ondorioak ateratzea.

Helburu horiek betetzeko, ikerketa-taldeak honela egituratu ditu edukiak:

- a) Eskuragarri dauden datu kuantitatiboaren azalpena. Urrunte-politikaren eraginpean dauden presoak zein espetxetan dauden, eta zein distantzia egin behar duten joan eta etorriko bidaietan haiek bizi-tatzera joan nahi dutenek.
- b) Bildutako datu kualitatiboaren azterketa. Aztertutako fenomenoaren adierazgarri diren kasu batzuen bizi-istorioak.
- c) Espetxe-politikak presoan familientzat gordetzen duen zeregina ulertzeko esparru kontzeptuala eta lege-esparrua.

- d) Ondorioak eta gomendioak.
- e) Erabilitako bibliografia.

1.3. Metodologia

Azterlan honek hartzen duen ikuspegi metodologiko nagusia ikerketa kualitatiboarena da. Alderdi kuantitatiboa soberan ezaguna da, eta aurretiaz txosten ugarian aurkeztu da, batik bat presoan familien interesak biltzen dituzten elkarteek emandako datuetatik abiatuta¹.

Urruntzeko espetxe-politikak bizitza pertsonalean eta familiako bizitzan sortu dituen ondorioak ikertzeari ekiteko, perspektiba kualitatiboa aukeratu dugu, eta, alde horretatik, elkarrizketa presentzial erdi-egitura-
tuak egin ditugu. Familia-nukleoari nabarmen eragiten dion fenomeno bat aztertzen ari ginenez, gure lagun-
tzaileei aukera eman zitzaien elkarrizketa horietara normalean espetxeetara bidaiatzen duten beste senide
batzuekin joateko. Alde horretan, elkarrizketa batzuk elkarrizketatutako pertsonen etxeetan egin ziren, eta
batzuetan, pertsona horiek besteren batek lagunduta joan ziren. Dena dela, hainbat arrazoiengatik (batik
bat agenda, laneko konpromisoengatik), elkarrizketa gehienak indibidualak izan dira.

Elkarrizketetan, euren senideak dauden espetxeetara aldian-aldian bidaiatzeko beharrezanarengatik urrun-
tze-politikak presoan familiei ekartzen dizkien zailtasunak ikertzen dira, horrek guztiak familien artean sorra-
razten duen kostu ekonomikoa; izan ere, askotan, familia horietako kideak guraso erretiratuak dira, eta eu-
ren hileko diru-sarrerei kalte nabarmena egiten die hain distantzia handiko joan-etorriak egin behar izateak,
bisita egin baino lehen edo ostean helmugako hirian gaua igaro behar izaten baita. Gainera, adingabeen
egoera ikertu da, baita ohiko joan-etorriek urteen buruan dakarten kostu emozionala ere, bereziki nerabe-
zaroa kontuan hartuta.

2. Datuen aurkezpena

2.1. Datu kuantitatiboen azterketa²

ESPAINIA ETA FRANTZIA

Presoen kopurua	Joan eta etorriko distantzi
53	2.000 km edo gehiago
52	1.600 eta 2.000 km bitartean
114	1.200 eta 1.600 km bitartean
70	800 eta 1.200 km bitartean
33	400 eta 800 km bitartean

¹ Adibidez, hemen: ETXERAT, *Dispersión. El precio del derecho a las visitas*, 2017ko maiatzaren 20an kontsultatu zen (Euskarazko bertsioa: Dispersioa. Bisita eskubidearen prezioa). Hemen dago eskuragarri: <http://www.etxerat.eus/index.php/eu/txostenak/dosieres-eu>; SARE, *Datos sobre las personas vascas gravemente enfermas*, 2017ko ekainaren 10ean kontsultatu zen, hemen eskuragarri: <http://sare.eus/wp-content/uploads/2015/11/liburuxka-datos.pdf> (Euskarazko bertsioa: Larrik gaixorik dauden euskal presoan inguruko datuak, hemen eskuragarri: <http://sare.eus/wp-content/uploads/2015/11/liburuxka-datuak.pdf>); ZIMMER, Gabi eta beste batzuk, *Europako diputatuen txostena, arrazoi politikoengatik euskal presoan Giza Eskubideei buruzkoa*, 2016ko apirila

² Iturria: Etxeraten webgunea (<http://www.etxerat.eus>). Datuak 2017ko uztailekoak dira.

ESPAINIA

Presoen kopurua	Joan eta etorriko distantzia
51	2.000 km edo gehiago
28	1.600 eta 2.000 km bitartean
88	1.200 eta 1.600 km bitartean
57	800 eta 1.200 km bitartean
25	400 eta 800 km bitartean

Presoak dauden espetxeak eta horietaraino dagoen distantzia

Espetxea	Probintzia	Distantzia
A Lama	Pontevedra	710 km.
Alcalá Meco (Madril II)	Madril	450 km.
Algeciras (Botafuego)	Cádiz	1.100 km.
Almería	Almería	1.000 km.
Aranjuez	Madril	500 km.
Badajoz	Badajoz	750 km.
Burgos	Burgos	210 km.
Cáceres II	Cáceres	650 km.
Castello I	Castelló	550 km.
Castello II - Albocasser	Castelló	550 km.
Kordoba (Alcolea)	Kordoba	775 km.
Curtis (Teixeiro)	Coruña	650 km.
Daroca	Zaragoza	360 km.
Dueñas-La Moraleja	Palentzia	300 km.
El Dueso-Santoña	Kantabria	225 km.
Extremera (Madril VII)	Madril	520 km.
Fontcalent (Alacant I)	Alacant	760 km.
Albolote	Granada	780 km.
Herrera de la Mancha	Ciudad Real	620 km.
Huelva II	Huelva	1.000 km.
Jaén II	Jaén	780 km.
Logroño	Errioxa	190 km.
Mansilla	León	360 km.
Monterroso	Lugo	640 km.
Murtzia I	Murtzia	830 km.

Espetxea	Probintzia	Distantzia
Murtzia II	Murtzia	830 km.
Navalcarnero (Madril IV)	Madril	480 km.
Ocaña I	Toledo	520 km.
Ocaña II	Toledo	520 km.
Puerto I	Cádiz	1.050 km.
Puerto III	Cádiz	1.050 km.
Sevilla II	Sevilla	910 km.
Soria	Soria	270 km.
Teruel	Teruel	450 km.
Topas	Salamanca	440 km.
Valentzia II (Picassent)	Valentzia	540 km.
Valentzia II (Picassent)	Valentzia	540 km.
Villanubla	Valladolid	340 km.
Villabona	Asturias	440 km.
Villena (Alacant II)	Alacant	720 km.
Zuera (Zaragoza)	Zaragoza	300 km.

FRANTZIA

Presoen kopurua	Joan eta etorriko distantzia
2	2.000 km edo gehiago
24	1.600 eta 2.000 km bitartean
26	1.200 eta 1.600 km bitartean
13	800 eta 1.200 km bitartean
8	400 eta 800 km bitartean

Espetxea	Departamendua	Distantzia
Alençon Conde sur Sarthe	L'Orne	830 km.
Arlés	Bouches-du-Rhône	750 km.
Clairvaux	Aube	1.050 km.
Châteauroux	Centre-Val de Loire	680 km.
Fleury Merogis	Essonne	930 km.
Fresnes	Île-de-France	930 km.

Espetxea	Departamendua	Distantzia
Lannemezan	Hautes-Pyrénées	330 km.
Meaux-Chauconin-Neufmontiers	Seine-et-Marne	970 km.
Mont-de-Marsan	Landes	234 km.
Moulins-Yzeure	Allier	800 km.
Muret CD	Haute-Garonne	430 km.
Osny	Val-d'Oise	970 km.
Poitiers-Vivonne	Vienne	530 km.
Poissy	Yvelines	950 km.
Réau sud Francilien	Seine-et-Marne	930 km.
Rennes	Ille-et-Vilaine	800km.
Roanne	Loire	850 km.
Saint-Martin-de-Ré	Charente-Maritime	550 km.
Saint Maur	Indre	680 km.
Tarascon	Bouches-du-Rhône	750 km.
Uzerche	Corrèze	450 km.

2.2. Datu kualitatiboen azterketa

Ikerketa kualitatiboa da ikerketa honen tresna metodologiko nagusia. Ohiko bizilekutik urrun dagoen espe-txe batean askatasunaz gabetuta zigorra betetzen ari den senideren bat duten 17 pertsona elkarrizketatu dira. Elkarrizketa erdi-egituratuak planteatzearen sistema hautatu da; hala, elkarrizketaren ardatza aurre-tiaz zehaztutako galdera irekien zerrenda bat zen. Modu horretan, elkarrizketatutako pertsonak solasaldiko gaiak sakonago jorratu ahal zituen, bere nahierara. Kasuren batean, elkarrizketan familiako beste kideren batek hartu du parte. Arrazoi horregatik, azkenean 14 elkarrizketa egin dira. Ikuspegi kualitatibo horren hel-burua, bizitako esperientzia eta urruntze-politikarengatik jasandako oinazearen alderdi subjektiboak sako-nago aztertzea izan da, datu kuantitatiboek ez baitigute horretarako biderik ematen. Elkarrizketak euskaraz edo gaztelaniaz izan dira, elkarrizketatutako pertsonaren aukerara.

Elkarrizketa horiekin helburu hau lortu nahi zen: urruntzeko espetxe-politikak presoen familien bizitzan eta eskubideetan duen eragina aztertzea. Alde horretatik, aintzat hartu behar da ikerketa honetan euren bi-zi-testigantza ekarriz modu eskuzabalean parte hartu duten pertsonen ahalegina, eta horregatik eskerrak ematen ditugu.

Elkarrizketetan adierazi denaren konfidentzialtasuna mantentzeko eta elkarrizketatutako pertsonen intimita-tea gordetzeko, euren izenak ez jartzea eta elkarrizketa bakoitza kode sinple batekin identifikatzea erabaki dugu. Elkarrizketa bakoitzetik hautatutako zatiak hitzez hitz erreproduzituko dira, baina batzuetan testigan-tzaren batean zertxobait aldatu behar izan da, aipatu den konfidentzialtasun hori zaintzeko.

Jarraian ikus daitekeen taulan ikerketa honetarako beren testigantza eman zuten pertsonak zerrendatu eta identifikatu dira.

Elkarrizketa	Elkarrizketatutako pertsona	Presoekiko familia-harremana	Identifikatzailea
1. elkarrizketa	Emakumea	Alaba	E1
2. elkarrizketa	Emakumea	Bikotekidea	E2
3. elkarrizketa	Emakumea	Bi seme-alabaren ama	E3
4. elkarrizketa	Gizona	Anaia/neba	E4
5. elkarrizketa	Emakumea eta gizona (senar-emazteak)	Gurasoak	E5
6. elkarrizketa	Gizona	Aita	E6
7. elkarrizketa	Emakumea	Ama eta arreba/ahizpa	E7
8. elkarrizketa	Gizona	Aita	E8
9. elkarrizketa	Gizona	Aita	E9
10. elkarrizketa	Emakumea	Bikotekidea eta arreba/ahizpa	E10
11. elkarrizketa	Gizona	Bikotekidea	E11
12. elkarrizketa	Gizona	Anaia/neba	E12
13. elkarrizketa	Emakumea eta gizona (senar-emazteak)	Gurasoak	E13
14. elkarrizketa	Emakumea eta gizona (senar-emazteak)	Gurasoak	E14

Bildutako informazioa gaikako zenbait bloketan sistematizatu da, eta bloke horietan jaso dira elkarrizketetan transmititutako ideia eta bizipen nagusiak.

2.2.1. Urruntzea eta distantzia. Urruntzearen eta espetxe-aldaketen ondorioak

Gure elkarrizketatuei egin diegun lehenengo galdera izan da ea euren senideak zein espetxetan ari diren zigorra betetzen. Kasu guztietan espetxe bat baino gehiago aipatu digute, eta batzuetan, espetxeen artean lekualdaketa ugari izan dira. Txosten honetan lehenago aipatu da antolamendu juridikoak nolako diskrezionalitatea onartzen dien espetxe-agintariei, zigortuek euren zigorra zein lekutan bete behar duten erabaki behar dutenean, baina halaber azaldu da oinarrizko printzipio batek izan beharko lukeela politika horren gidalerro, hau da, presoan deserrotze soziala saihestea. Gure elkarrizketatuen testigantzak entzutean sortzen zaigun lehenengo auzia zera da, familiek argi eta garbi eragozpenak dauzkatela preso dauden senideekin harremanetan egoteko, euren kokalekuak aldatzen dituztelako, eta, horregatik, kasu askotan bidaiatzeko modua berraztertu behar dutelako edo, are gehiago, bidaiak bera bideragarria ote den berriro pentsatu behar dutelako.

“Haren lehen urtea Valdemoron izan zen, Madrilan. Autoa edo busa Termibusen hartzen nuen, goizeko 1ean, eta 6etan heltzen nintzen; trenak hartzen nituen... Berdin zitzaidan, dena berdin zuen. Joan behar banintzen, joaten nintzen (...). Hurrengo urtean Kordobara lekualdatu zuten, Andaluziara (...). Hasieran, senideen autobusean egiten genuen bidaiak. Nik 15 egunik behin bidaiatzen nuen. Edo, bestela, autoa hartzen genuen (...). Egia esatearren, neure senarra ez dute askotan lekualdatu. Ma-

---

drilen egon zen; gero, 12 urtez Kordobako isolamendu-galeria batean egon zen, orokorrean askoz mugimendu gehiago egoten diren arren, eta, gero, Castellora lekualdatu dute.” (E2)

“—Bueno, esango dizut, apur bat, zein espetxetik igaro den: Soto del Realen sartu zen; Sototik Navalcarnerora joan zen, eta bertan ia-ia lau urtez egon zen; Navalcarnerotik Darocara lekualdatu zuten, Zaragozan; Darocatik Valentziara, Picassentera.

—Hirura, eta gero Picassent-era. (Valencia II eta Valencia III)

—Eta gero Picassentetik Albolotera, Granadara lekualdatu zuten, eta bertan duela ia-ia sei urtetik dago.” (E5)

“Madrilera eraman zuten eta lehenengoz Soto del Realen egon zen, gero Alcalá Mecon eta gero Navalcarneron. Handik Galiziara eraman zuten, A Lamara. A Laman bost urtez egon zen gutxi gora-behera. Handik Castellóra eraman zuten, eta bertan dago duela sei urtetik.” (E7)

“Lehenengoz hemendik Zaballara joan zen; han 3 edo 4 hilabetez egon zen (...). Bat-batean Aste Santuan esan ziguten Topasera lekualdatuko zutela (...). Bisean biseko bisitarako 3 egun falta zirela, semeak deitu zidan eta esan zidan Murtziara eraman behar zutela.” (E13)

Urruntzearen beste ondorioetako bat da joan-etorria aurretiaz planifikatu behar dela; hala, hileko agenda osoa hitzordu horrek baldintzatzen du, baina, gainera, geroago egiten diren aldaketa guztiek kostu oso handia dute, ekonomikoa eta baita emozionala ere.

“Gutxi gorabehera jakin dezazuen, ni bisean bisekoa antolatzen ari naiz jada. Orduan, aurretiaz hasi behar duzu, kontuan hartu gabe sor daitezkeen ustekabekoak: data bat aldatzen badizute, dena desegituratzen dizute. Data horiek erreserbatuta eduki behar dituzu joateko, ezinbestean. Gainera, asteburu osoa hartu; ez da Euskal Herriko kartzela batera joatea, ordu gutxi batzuk behar dituzula, baizik eta asteburu osoa errepidean eman behar izatea. Hortik hasten da; prestaketak, sartu behar diozun paketea; adibidez, nire ahizpa txikia norbaitekin gera dadila... Agian gertatzen zen, ni neure aitona-amonekin joaten nintzanean, garraio publikoa hartzen genuela (tren edo autobusa) Madrilerara joaten ginenean, eta batzuetan ordutegian aldaketak egoten ziren eta kartzelara ezin ginen heldu... Asteburu osoa errepidean ematen genuen, azkenean sartzen ez uzteko.” (E1)

Zigortuaren eta haren familiaren ohiko bizilekutik urrun dagoen espetxe bat esleitu ondoren, familiak planifikatu behar izaten du nola bidaiatuko duten helmugara eta bidaiaren horretan zenbat denbora beharko duten. Gure elkarriketatuen artean mota guztietako kasuak aurkitu ditugu, joan-etorriak euren baliabideekin kudeatu dituztenak nahiz garraio publikoak baliatuz bidaiatu dutenak, eta hainbat arrazoi direla medio elkarlaneko eta elkartasuneko mekanismoak erabili behar izan dituztenak ere bai. Kasu bakoitzaren adibideak ikusiko ditugu. Lehenengoz, Frantzia preso dagoen pertsona baten senide baten gogoeta ilustratuko dugu. Senide horrek garraiorako zeuden aukerak aztertu zituen, eta, ondorioztatu zuenez, aukerarik onena bere bitartekoekin bidaiatzea izan zen, kasu horretan familiaren ibilgailua erabiliz. Testigantza berean ikusten dugunez, gure laguntzaileak ongi ezagutzen zituen bakarka bidaiatzearen arriskuak.

“Jakina, Poitiers-Vivonnerraino 500 kilometro geneuzkan; orain, 700 kilometro baino gehiago egiten ditugu. Guretzat, alde batetik, gogorragoa da tren ezin behar badugu; izan ere, Paris-Rennes egiten behar duzu, zerbitzu publikoa hartu, eta gainerako aukerak txarragoak dira: autobusak, beste ibilbide bat hartu, trenak... edo bestela autoz, eta jakina, autoz zailagoa da. Alde batetik errazagoa da, hartzen duzu eta bazoaz... baina beste alde batetik arriskuz beteta dago, ez soilik bidea luzea delako, baizik eta nekea dela-eta... zeure bizia arriskuan jartzen duzu. Gogoz joaten zara, baina estresarekin ere bai, ardurekin, eta itzultzean bestelakoa da egoera, lasaitzen zara, baina pentsamendu piloa daukazu... Une horretan errepidean zure egoera ez da berdina, beste mundu bat da, beste pentsamendu batzuk.” (E9)

“Lehen nire amarekin joaten nintzen, baina ama nagusia da jada, 82 urte dauzka, nire beste anaia aitarekin joan ohi zen, eta aitak 85 urte dauzka. Orduan, Châteaurouxera joateko, hotel bat hartzen genuen —bisitak larunbatetan izaten dira—, ostiral arratsaldean irteten ginen, han hotelean lo egiten genuen eta gero larunbateko bisita egiten genuen; bestela larunbatean bertan irteten ginen, goizaldean, bisita arratsaldean egiteko, hotelean lo egiteko eta igande goizeko bisita egiteko (...) hotelean gaua igarotzea nahitaez, egun berean ezinezkoa da egitea... tira, joan da baten bat, baina hori bizia arriskatzea da, lo egin gabe, hori ikaragarria da.” (E12)

Batzuetan, elkarrizketatuetako batzuek, bidaiarako bitarteko propiorik ez edukitzeagatik edo ibilbide luzeetan gidatzeko prest ez egoteagatik, garraibide kolektiboak erabili dituzte. Orokorrean ekimen horiei buruz balorazio oso positiboak egiten dira, baina agerian geratzen denez, kasu horietan bidaia beharizan kolekti-boei egokitu behar zaie, ibilbideen nahiz ordutegien aldetik.

“Hasieran senideen autobusean joan ohi ginen. Autobus hori Andaluzia osora joaten zen, eta suerte txarra genuen, Kordoba lehengo geralekua zelako, eta goizeko 5:30ean gasolindegi batean uzten gintuen, autobus horrek goizeko 8etan Algecirasen egon behar zuelako. Taberna bat bilatzen genuen, goizeko 5:30ean kafea hartzen genuen eta gure bila ahal zutenean etortzen ziren, Algecirasen edo Puerto de Santa Marian bisean bisekoak amaitzen zirenean, larunbateko bertako gaueko 12etan edo goizaldeko 1ean.” (E2)

“—Frantzian zegoenean, gehienetan 15 egunez behin senideen autobus ohatzeduna hartzen genuen ostiraletan, arratsaldeko lauretan, Iruñeko Tres Reyes hotelean; bidaiariak hartzen genituen Gasteizen, Bilbon, Donostian, Baionan; gasolindegi batean geldialdia egiten genuen, eta afaltzen genuen bitartean gidariak ohatzeak irekitzen zituzten. Ohatzean sartzen zinen, eta han goizeko zortzietan Parisera heldu arte.

—Gure kasuan Fresnesera; azken geldiunea zen, lehenago Paris aldeko beste espetxe batzuetatik igaro ohi zirelako. Bisita, ordu erdiz egiten genuen, 9ak aldean. Gero, ordu batean beste ordu erdiz sartzen uzten ziguten. Ordu erdiko bi txanda.

—Gero handik arratsaldeko zortziak aldean irteten ginen. Itzultzean ibilbidea alderantziz egiten genuen eta kartzela bakoitzeko jendea hartzen genuen. Larunbat gauean autobuseko ohatzeetan lo egiten genuen eta igandean heltzen ginen, hamarretan, edo geroago.” (E14)

“Autobus bat dago, Algecirasera ino eramaten gaituena, eta autobus horretan joan ohi gara Algeciras, Puerto eta Sevillako presoan senideok. Busa 17:00etan irteten da Donostiatik, Bilbon 18:30ean hartzen ditu bidaiariak, eta Algecirasera goizeko 09:30ean heltzen da. Itzultzean, bisitatzeko orduak diferenteak izan ohi direnez, Algecirasetik larunbat arratsaldeko 7etan irten ohi gara eta igandean goizeko 9etan heltzen gara. Beraz, bisita bat edukitzeko 36 ordu inbertitzen ditugu. Familia-bisita kenduta, gainerakoak soilik 40 minutukoak izaten dira.” (E8)

Espetxeetara bisita egitera joaten diren senideek kontratatutako autobusez gain, nabarmentzekoa da *Mirentxin*, senideak urrun dauden espetxeetan dauzkaten pertsonen laguntzeko asmoz duela 17 urte sortutako ekimena. Furgonetak eskura jartzen dira gidari boluntarioekin; hala, aukerak ematen zaizkie garraibiderik ez daukaten senideei, gidatzeko prest ez daudenei edo euren aldartea joateko bidaian nahiz etortzekoan gidatzeko egokiena ez izateagatik atsedean hartu nahiago dutenei.

“Mirentxin oso samurra da, Etxerati deitzea eta arduradunari esatea “maiatzaren zerean Almeriara joango gara, apunta nazazu” eta listo, hor amaitzen dira zure kezka bidaia antolatzeari dagokionez. Ez dakit, Alcalako urteetan jakin nuen zer den gauez bidaiatzea. Goizaldeko hiruretan irteten ginen, eta, noski, hirurak arte atsedean hartzen saiatzen zara baina ezinezkoa da eta gero gidatu egin behar da, baina ez zaude egoera normalean eta zeharo nekagarria da. Gainera, autoa... Nik ez dut sekula ganorazko autorik eduki. Auto aproposa lortu behar nuen, eta bueno... gauza asko dira. Mirentxinekin erosoagoa da, eta, gainera, beste senide batzuekin joaten zara, zure helburu berbera duten pertsonekin, eta horrek emozionalki laguntza handia ematen du. Ez da soilik giza baliabideak eta baliabide materialak edukitzea, gidaria edukitzea, taldean joatea ere bada.” (E10)

“Kordobaraino 8 edo 9 ordu dauzkagu, 900 kilometro dira. Mirentxinekin etxetik arratsaldeko zazpitan irteten gara, Gasteizen furgoneta hartzen dugu eta hara 6:30ean edo 7:00etan heltzen gara.” (E4)

Hala ere, elkarrizketatuetako batek azaldu zigunez, oso ekimen erabilgarria den arren, batzuetan espetxea hain urrun dago, non bide hori erabiltzea ezinezkoa den.

“Bisita egitera Kordobara joaten garenean, gaua han igarotzen dugu. Mirentxinek larunbateko bisitari erantzun ohi dio, jende pilo batek bisita larunbatetan izaten duelako. Geuk bidaia larunbatean egiten dugu bisita igandean dugulako eta han lo egin ezean ezin garelako bisitarako geratu. Lo egitera geratzen bagara, ezin gara Mirentxinekin jaitsi, eta abiadura handiko tren erabili behar dugu, gaua han igaro eta berriz ere bueltan. Nire arrebari bisita egitera joaten direnak ere trenean joaten dira: Iruñetik Zaragozara, eta handik Kordobaraino abiadura handiko trenean. Hori ere nahikotxo kostatzen da, eta kontuan hartuta zein denboralditan egiten duzun, are gehiago. Kordobak sasoi altuan

---

turismo aldetik eskari handia dauka eta prezioak igotzen dira. Ostatua hartzeko lekua ere aurretiaz bilatu behar duzu.” (E4)

Adineko pertsona askok ez daukate aukerarik euren baliabideekin bidaiatzeko, edo ez daude denbora luzean gidatzeko moduan. Haientzat, elkartasun mekanismoak ezinbestekoak dira, beharizan kolektiboek jaramon egin behar zaien arren.

“Nik ezagutu ditudan pertsona guztiek geuk baino gehiago eskertzen diote Mirentxini, badakite-eta beste modu batean ez liratekeela moldatuko. Nik badakit zerbait egin nezakeela eta moldatuko nintzatekeela Almeriaraino heltzeko, baina 70 urteko emakume batek zer egin dezake? Alde txarra, bai, seiak arte itxaroten egon behar izatea, baina horrek ez die axola, seme-alabak ikusi ahal izan dituzte eta zorionekoak dira. Itxaron behar badute, hurrengo egunera arte ere itxarongo dute. Erabakitasun hori igarri egiten da.” (E10)

“Bisean biseko intimo bat eskatzen dudanean bakarrik joan behar izaten dut, eta norbait bilatu behar izaten dut alabekin niri laguntzeko. Elkarbizitzako bisean bisekoan hamar urtera arteko adingabeak sartu ahal dira; beraz, nire alaba nagusia ezin da sartu jada. Ostiralean familiako bisean bisekoa eta elkarbizitzako bisean bisekoa onartzen badizkidate, zer egin behar dut nik nire alaba nagusiarekin, nire alaba txikia eta biok bisita hori egiten ari garen bitartean? Bisita galdu behar dut? Norbaiti eskatu beharko diot nirekin Castellóra arte bidaiari egin dezala? Nori eskatuko diot? Hirurogeita hamar urte dituen nire amari? Nirekin hilero etor dadila? Jende askok bere burua eskaintzen du, baina zinez nori eskatu ahal diot zigor hori nirekin bizi dezala? Izango ez balitz Madrilen, Valentzian, Castellón beren etxeak eskaini dizkidaten partikularren elkartasunarengatik, ezingo nuke neure burua antolatu. Sekula ezin izango diet ordaindu.” (E11)

Beste batzuetan ez dago ordezkoko bide kolektiborik, dela espetxea urrun dagoelako, dela ez dagoelako presoek kopuru nahikorik garraio bidea senideekin betetzeko. Kasu horietan aukera bakarra joan-etorriari norberaren baliabideekin ekitea da edo, bestela, modu proaktiboan ados jartzea herri diferenteetakoak izanik helmuga berbera duten beste senide batzuekin. Azken hori kontatu zigun elkarriketatu eta batek; halaber, bere lanpostuan sortu zitzaizkion eragozpenen berri ere eman zigun.

“Bai, hasieran autobus bat Parisera joaten zen 15 egunez behin, eta batzuetan senideen autobusean joan ohi ginen. Kontua da, jakina, bide batez ni beti nire amarekin joaten nintzela, eta orduan autoan joaten zara, emaztearekin eta seme-alabekin joaten zarenean bezala. Batzuetan familien busean joaten ginen, baina gero kendu egin zen. Eta gero TGVa, Hendaian hartzen genuen gauez, agian ez zegoelako jenderik bisitan joateko. TGVa gauez hartu, hara Montparnassera heldu, pentsatzen duzu eta zera diozu... Hara goizeko 6:30-7:00etan heltzen zinen.” (E12)

“Granadara eta Murziara bidaiatzea ezin zailagoa zen, gure lanengatik. Lanetik irten eta bidaiari ekin behar izaten genion, eta gero Galiziara joan behar izaten garenetik bisitak eta bisean bisekoak igandegoz izaten ditugu. Lehen, arratsaldeko 5etan izaten genituen. Iruñera itzultzen ginen, eta orain dena autobia da, baina lehen errepide nazionalak ziren, zati bat egiten ari ziren... beraz goizaldeko ordu bietan edo hiruetan heltzen ginen. Orain larunbatean irteten gara, eta han lo egiten dugu, bisita goizeko 9etan daukagulako. Ni, adibidez, bisean bisekoetara ere joaten naizenez eta nire alabak ere bai, bada, umeekin joaten gara; beraz, hotel txiki batean egiten dugu lo.” (E3)

2.2.1.1. Espetxe-aldaketak

Gure laguntzaileetako batek egindako salaketak espetxe-aldaketa bat gertatzen denean urruntze-politikak ekartzen duen oinazearekin du zerikusia. Presoen espetxe-sailkapenean sartu gabe, hori ez baita azterlan honen xedea, azpimarratu behar da, urruntze-politikak nabarmen areagotzen duela familien oinazea, sailkapen horren berezko segurtasun-neurriengatik espetxea aldatu behar izaten denean. Hori gertatzen denean, jarraian azalduko diren testigantzetan agerian geratzen denez, joan-etorriek dakarten ahalegin ekonomiko eta emozionala handitu egin ahal da programatutako bisita ezin denean egin espetxe-aldaketa batengatik.

“Behin Valdemorora joan ginen bera ikustera. Barruan geunden, arku detektagailutik igaro ginen, arropa entregatu genuen, dena. Furgoi bat irteten ikusi genuen, baina jakina, ezer ere ez genekien. Eta bisitan sartzeko geundela esan ziguten: ‘Zuek ezin zarete sartu, hemen jada ez dago-eta. Era- man egin dute. Oraintxe atera dute’. Haraino bidaiatu genuen eta gure sudurren parean eraman zuten. Aurreko egunean joan ginen, bertan lo egin genuen hura goizeko bederatzietan ikusi ahal

izateko eta gero laster itzultzeko. Nik histeria-atakea izan nuen. 'Badakite baina hemen gaudela, bisitan sartuko garela, jada barruan gaudela. Abisatzea zenuten behintzat'. Nora eraman behar zuten esateko eskatu nien. Inork ere ez zekien deus ere. Agian, nire egoera ikusita, erantzun zidaten ikusiko zutela ea zer egin ahal zen. Algecirasera eraman zutela esan zidaten." (E14)

"Itzulera, bera nola ikusi duzun, hala egiten duzu, lasaiago, baina joateko bidaiak normalean oso larri egiten dira: NANak ez ahaztu, badaezpada familia-liburua ez ahaztu, bidaiatze-erakundeak, dena prest utzi dut, bisita hartu duzu, begiratu Interneten, hara heldu, ez dago, eraman egin dute... ni Kordobara heldu naiz eta bitartean Madrilerara eraman dute. Segurtasun-arrazoak direla-eta egindako lekualdaketa ezin dizute komunikatu. Hori da haiek FIES (Jarraipen Bereziko Presoen Fitxategia) izen famatua eman diotena, segurtasuneko barne-fitxategia. Orduan, jakina, euren komunikazioak guztiz murriztuta daude, guri egindakoak ere bai... gu Kordobara joatea eta bera han ez egotea, lekualdatu dutela. Orokorrean haiek –senarraren eta beste askoren kasuan– esaten diote 'prestatu zure gauzak bazoaz-eta', isolamendu-araubidearen kasuan ez dira igaro behar sarrearen modulutik, ez dute ibilbide hori, isolamenduan egonda ez dute hori egiten. Kordoban berak ostiral arrunt batean dei egiten zuen, haiek izan ere deiaren zain zeuden, 'a, dena ongi, bidean gaude jada, zein ongi, bihar elkar ikusiko dugu-eta', telefonoa esekitzea eta haiek berari esatea 'prestatu petatea, bazoaz-eta', eta geu goizean hara heltzea eta bera ez egotea. Ezintasuna. Baina 'lanaren arriskuak' bezala dira, nolabait esatearren, niri pare bat aldiz gertatu zait, eta gainera uste dut zortea izan dudala, uste dut-eta alabarekin nengoela inoiz ere gertatu ez zaidala. Hain zuzen ere, bidaiatu genuen azken aldian, Kordobara joan nintzen nire gurasoekin, bisean bisekoa ostiralean egin genuen eta dena alabarekin, eta asteburu hartan Sevillara joan ginen alabarekin, ezin hobeto, eta hurrengo asteburuan nire aita-amaginarrebak bisitara joan ziren larunbatean eta hori gabe geratu ziren, Castellora eraman zutelako, eta haiek adibidez bertan geratu ziren. Ni bertan pare bat aldiz geratu naiz seguruenik, behin edo behin Madrilen geratu naiz, baina hori gerta daitekeen zerbait da..." (E2)

2.2.1.2. Presoen deserrotze gero eta handiagoa

Txosten honen hasieran azaldu dugunez, espetxe-legeriak kontuan hartzen du askatasun-gabetzeko zigorrek ezinbestean dakarren desozializazio-osagaia, eta ondorioz, espetxe-agintariei agintzen diete hori ahal den neurrian saihesteko lana, adibidez presoak euren ohiko bizilekutik hurbil dauden espetxeetan sartuz. Honako pasarte hauetan ikusten dira urruntze-politika luzaro aplikatzearen ondoriozko sintomak. Alde batetik, zigortuaren inguruneke pertsona jakin batzuekin (senideak edo lagunak) harreman presentziala edukitzeko zailtasuna izatea, eta ondorioz harremanen kapitala galtzea. Beste aldetik, kultur edo hizkuntz erreferentziak galtzea. Horren adibide bat izan daiteke ohiko bizilekuko hedabideak kontsultatu ezin izatea.

"Ni honetan parte hartzen hasi naiz uste dudalako nahikoa dela, uste dudalako sakabanaketa betidanik justifikaziorik gabea izan dela, senideentzako zigorra dela, eurak zigortzeko, baina, nire ustez, nahikoa da. Nire senarra bere bi amonek ezin dute jada ikusi, bi amonek 80 urte dauzkate eta nola eramango dituzu. Sakabanaketak familia-harremanak galarazten ditu... gurasoek eta, azken batean, oraindik 60 urte dauzkate, eta bidaiatu ahal dute eta gidatzen dute, baina senide asko ezin dira joan haiek ikustera, batez ere adineko pertsonak, barrukoak eta geu, kanpokook, zahartu egiten gara apurka." (E2)

"Azkenean espetxe guztiak antzekoak dira, baina ingurunea diferentea da. Nire ustez ez da gauza bera irratia edo telebista piztea eta zure familiari, lagunei, eta abarrei eragiten dieten albisteak ikustea... Nik astero hemengo prentsa bidaltzen diet, ez daitezela deskonektatuta egon; zeren eta hemen ohituta baitaude prentsa irakurtzera, telebista ikustera, irratia entzuterara, eta zure etxeko momentua bizitzeko modu bat da, eta haiek interesa dute." (E3)

—Hara, sakabanaketaren kontu honek, planteatzen ari garen gauza horiez guztiez aparte, gauza bat dauka: guk herrian kartzelan egon den jendea daukagu, telebista euskaraz sekula ikusi ez duena. Adibidez, kulturaratze hori zertan den gutxi gorabehera jakiteko.

—Gure semearen adiskide bat 30 urtez egon zen, eta itzuli zenean sekula ez zuen aurretik telebista euskaraz ikusi.

—Hura nork desozializatu du, nork deserrotu du bere kulturatik, bere hizkuntzatik?

—Zaballan zur eta lur geratzen zen, 'goizez funtzionario bat etorri eta egun on esan dit'.

—Dio, neure buruarekin haserretzen hasi naiz, neure gauzei soinu arraroa antzematen hasi naiz. Ez dakit ongi azaldu dudan, baina horiek ziren bere hitzak. Deserrotze kulturala, giza deserrotzea, bere ingurunearekiko deserrotzea.

—Bere afektuekikoa, adibidez. Ez dezatela familiaratik aparte utzi, orain badakizu hamar lagune-ko zerrenda bat dagoela, sei hilabetez behin baimentzen dutena, eta hamar horiek soilik joan ahal direla.

—Hori da hamar horiek sei hilabetez zanpatzeko, ahalik eta kostu handienak sartu, eta gero beste batzuetara pasatuko gara. Izan ere lehen zerrenda irekia zen, orduan edonork zuen aukera, joaten zen, eta gainera baimenduta zegoen.

—Zerrenda luze bat zegoen eta baimendutakoen artean edozein joan ahal zen. Orain, hamar dira, sei hilez behin.

—Aurreko astean esan behar duzu hamar horien artean hurrengo astean nor joango den.” (E5)

2.2.2. Bidean dauden eragozpenak. Joan eta etorriko bidaia luzeak, topaketa laburretarako.

Joan-etorrietan egin beharreko distantziaz gain, aldi berean ahal den neurrian inguruabar pertsonalak eta familiako inguruabarrak uztartu egin behar izaten dira lekualdaketak dakarren esfortzuarekin. Batzuetan hori egitea posiblea da, eta beste batzuetan ez. Jarraian ikusiko dugu pertsona baten testigantza, zein bere lanbide jarduerarengatik larunbatetan gertu egoten behar izaten baitzen. Eta hain zuzen ere, egun horretan ekin behar zion espetxerako bidaiari.

“Lanean ari nintzanean arazoak izaten nituen. Eroskin lan egiten nuen eta lehian ibili behar izaten nuen larunbat goizez lan egiteko, eta gainera, krisia zela-eta, ordu gehiago sartzen hasi zitzaizkigun, larunbat arratsalde gehiago, eta nik arratsaldez ekin behar izaten nion bideari. Gogotik saiatu behar nuen, horregatik estres handia jasan nuen, hainbestearino non ezin izan nuen aguantatu, eta garaia baino lehen alde egin behar izan nuen, kontua eskatu nuen. Nik banekien zer zen funtsezkoa niretzat, eta lehian ibili behar izatea, arratsaldeko 3retan irten behar izatea, hori niretzat berandu baitzen, gipuzkoarrekin edo bizkaitarrekin joaten banintzen Lopidara joan behar izaten nuen, haiekin elkartzen nintzen-eta, eta mundu guztiak niri itxaroten egon behar izaten zuen... eta horrek estres handia eragiten zidan. Bai, izan ere hemen ez daukagu Mirentxinik ere, gero Lugorekin eta Galiziarekin komunikazioak txarrak dira... eta lehen, nik gogoan daukat, Lekunberriko senideren bat trenez joaten zela, aldaketak egin behar izaten zituen... orain hori ere ez da gertatzen.” (E3)

“Ni aurre-erretirata nago, baina gazteentzat eragozpen handia da larunbatean edo igandean lehengo orduan 700 kilometrorra egon behar izatea... benetan, ahalegin handia da denok pertsona “normalak” garelako, lanbide bat duten pertsonak: irakasleak, ikasleak, langileak... eta kontua da denok ostiralera arte lanpetuta gaudela, batzuek larunbatetan ere lan egin behar izaten dute. Azkenean, semea hain urrun badaukazu, sekulako oztopoa da harekin harreman afektiboa edukitzeko. Batzuetan hark ere ikusten du alderdi ekonomikoan esfortzu handia dela, bidaiak luzeak direla, autobidea dago, gasolina dago... bidaiak gastu handia dakarte.” (E7)

“Bidaiak hasi zirenean, lanarekin uztartzen nituen, baina gero konturatu nintzen urtebetean 80.000 kilometro egitera iritsi nintzela; zenbat denboran egon ahal zara horrela? Lanarengatik joan-etorriak egin behar izaten nituen, Euskadiko geografia osoan argazkiak eta gero gainera Avilara, Madrilera, eta abarrera joan... haurrak jaio zirenean lana utzi behar izan nuen, ezin nuelako hala jarraitu. Nahi izan banu, bai, norbait kontratatu ahalko nukeen seme-alabak zaintzeko, baina nik ez nuen halakorik aurreikusten nire seme-alabentzat. Lanak aldatu ahal dituzu, baina seme-alabak badaukazu eurekin egon behar duzu.” (E11)

Bidaietan ohitura-aldaketak agerikoak izaten dira adingabeak daudenean. Honako testigantza honetan, el-karrizketatu batek azaltzen digu bere alaba jaio zenetik Kordobara joateko autobusa hartzeari utzi ziola eta bere bitartekoak erabiliz bidaiatzen hasi behar izan zela.

“Hasieran ez zara konturatzen, baina ahultasun puntua, guri dagokigunez, zehazki niri dagokidanez, zeharo, alaba jaiotzea izan zen. Haur bat hartu behar duzu, bera autobus batean sartu eta diozu ‘bai-

na zer arraio egin duzu?’, azkenean erru-sentimendua ere izan ahal nuen, haur horiek nolako astakeriaren mende utzi ahal genituen, zeren eta han egun osoan egoten baikin, Kordoban geunden, eta Kordobaren arazoa tenperaturak dira, udan 46 gradutan zaude, merkataritza-zentroen bila ibiltzen zinen. Nik, alaba jaio zenean –jakina haurdunaldian bidaia horiekin jarraitzea erabaki nuen–, baina jaiotzean txipa aldatu zen. Diozu ‘hau ez da inolako pagotxa’, hemen haur bat dago. Hortik aurrera bidaiak beste modu batean bizitzen dituzu; neskak negar egiten du, oka egiten du, gelditu egin behar duzu... diferentea da. Haur batekin bidaiatu behar duzula ikusten duzunean orduan gauzak bestelakoak dira, autobusa ez hartzea planteatzen duzu, ezin zara han 5:30ean egon.” (E2)

“Modurik errazena da. Autobusean bidaiatzea gogorra izanda, nire iritziz... nik hainbat bisita egin nituen Galiziara, A Lamara, eta hara iristeko furgonetak erabili nituen eta niretzat nekagarriagoa zen A Lamara joatea Algecirasera joatea baino. Gu, afaldu ondoren irekitzen diren ohatzeetan joan ahal gara eta behintzat etzanda joaten zara, horrek lasaitasun apur bat ematen dizu. Bestela, ume batentzat, Algeciraseraino jesarrita joatea ezinezkoa da. Aldiz, ohatzean lo egin ahal dute, lasaigo doaz, euren artean jolasteko moldatzen dira (...) Geu, normalean, 30 heldu eta 4 edo 5 ume joaten gara.” (E8)

2.2.2.1. Kudeatzen zailak diren egoerak: adingabeen ikuspuntua

Bidaia adingabeek egiten dutenean, bereziki osorik besteren beharra badute, garraibideari buruzko baldintzatzaileak asko dira, eta orokorrean elkarrizketatuek esan dute nahiago dutela euren bitartekoak erabiliz bidaiatu. Mirentxinek abantailak dauzkan arren, familia honek erabaki zuen bere biloba- ren beharrianak gorabehera ezin zituela baldintzatu furgoneten erabiltzaileen orduak, eta ibilgailu familiarrean bidaiatuta erosoago sentitu ziren.

“—Bilobak lau urte dauzka, eta duela lau urtetik Mirentxineko boluntarioen furgonetetan txikitxoarekin ezin zara jaitsi, bidaia gauez egin behar delako, bi gau dira, gau oso batean behera goaz eta beste gau batean gora, eta haurtxo batekin konplikatu da.

—Beharrianak dauzkate, hau da, ezin duzu furgoneta bat gelditu. Neska garbitu behar duzu, apur batean zutik jarri behar da...” (E5)

“Nire egoera aldatu egin da ama naizenetik. Txikitxoekin normalean ez dut Mirentxinekin bidaiatzen, eurentzat oso nekagarria delako eta ez dakidalako nola moldatuko nintzatekeen. Orain pentsatu ahalko nuke proba egitea, baina orain arte, hiru urte baino gutxiago edukita, bururatu ere ez zait egin. Txikiagia zela iruditu zitzaidan eta ez nuen nahi Mirentxin osoa baldintzatu, “mesedez apur bat gehiago geratuko gara eta horrela umeak jolastuko dira”. Beraz neure kabuz joan ohi naiz, bana umeekin bidaiatzen ez badut Mirentxin aukeratzen dut.” (E10)

Urruntze-politikak pertsonengan duen eraginak paradigma izaera du adingabeen esperientzian, urteak bete ahala, gero eta gehiago konturatzen direlako hain joan-etorri luzeek zer dakarten eta horregatik nolako ahalegina egin behar den. Elkarrizketatuetako batzuek azpimarratu digute, eta gainera lehen eskuko testigantza jaso dugu, gure ustez oso adierazgarria dena, elkarrizketatuetako batek izan dituen etapa eta gogoetei buruzkoa; elkarrizketatu hori adingabea zela hasi zen joan-etorriak egiten, eta orain, heldua izanik, bere erreakzioak errepasatu ditu, eta bere bizitzako sasoi batzuetan eta besteetan erreakzio horiek nola kudeatu dituen ere aztertu du.

“Oraingoz umeentzat apur bat abentura baten antzekoa da, eta euren aita ikusteko gogo handiekin doaz, ez dira konturatzen. Baina normalean, beste pertsona batzuen esperientzia ikusita, 7-8 urte dauzkatenetan ohartzen hasten dira zein egoeratan dauden bai eurak bai euren ama edo aita, eta orduan hasten dira euren galderak eta kezak.” (E8)

“Hasieran niretzat opor antzekoak ziren, txikia zarenean eta helduek babesten zaituztenean, are gehiago, gehiegi babesten zaituztenean, ahalik eta atsegina izan dadila saiatzen dira, bide batez egun batzuk gehiago hartzen zituzten eta Disneylandian geratzen ginen, benetan zertara joaten ginen eta hori apur bat mozorrotzeko. ‘Aita eta ama ikusiko ditugu, zein dibertigarria, eta gainera Disneylandiara goaz’. Gero adin batera helduta gauza itsusia izaten hasten da, eta diozu, ‘bada, orain ez dut hain ongi pasatzen, nik hemen daukat nire bizimodua, utzi behar diot urtebetetzeetara joateari, saskibalo-partidetara joateari...’ eta orduan ez dizu hain grazia handia egiten, zure bizimodua hemen daukazulako eginda eta ez delako hain erraza hainbeste Disneylandiarekin eta hainbeste gauzarekin zu engainatzea (...) Agian kargarik gogorrena psikologikoa da,

---

etengabeko desgastea da, lehenengo unetik kalte egiten dizu, baina azkenean desgaste itzela daukazu. Inflexio-puntu batera heltzen zara, niretzat 13 urte nituela heldu zen, urte eta piko egon nintzen aita bisitatzera joan gabe, ez niolako zentzurik aurkitzen, eta inork ere ezin zidalako azalpen konbentzigarri eman, eta orduan adin txarra ere izan zen, eta zera esan nuen, ‘hara, denbora bat behar dut honi zentzua aurkitzeko’, hainbeste kilometro egiteari aita ikusi ahal izateko, berez Euskal Herrian egon beharko lukeen aitari. Eta nik, inolako erabaki politikorik hartu gabe, honetara behartuta nago, eta zera esan nuen, parentesi bat behar dut. Zentzua baino gehiago, azalpen bat da, zentzurik ez, baina azalpen bat. Zu gazteegia zara politika ulertzeko, eta hori guztia, baina nagusiegia hori auzitan ez jartzeko. Orduan adin batera helduta zigortuta sentitzen nintzen, baina ez nekien nork zigortzen ninduen, lehenengoz gurasoekin haserretu nintzen, jakina, ‘zuek han zaudete eta ni hemen, eta neuk mugitu behar dut eta neuk galtzen dut lagunekin daukadan hori eta bestea’. Gero bisitara nirekin joaten zirenekin haserretu nintzen, eta zera esan nuen, honaino, ‘bada, ez naiz gehiago joango’. Autoan nirekin zihoazen guztiakin haserretzen nintzen, baina haientzat ere gauza bera da, haiek ere ez dute inolako erabakirik hartu eta haiek ere behartzen dituzte hainbeste kilometro egitera, euren bizitza arriskatzera, euren denbora, euren nekea, euren desgaste psikologikoa... Nire ustez ez dira alboko kalteak; aitzitik, hau guztiz diseinatu da horretarako, preso dagoen pertsonarengan eta senideengan presioa sortzeko. (E1)

“Milaka kilometro dira nire alabarentzat, nire gurasoentzat, adineko jendearentzat, nire ahizpentzat, erantzukizunaren kezka horrekin. Gure familian bat eginda gaude oso, baina oso zaila izan da eta hala da gaur ere. Neska betidanik oso gaizki egon da bidaietan, asko mareatu da beti; oka egiten zuen, gelditu behar izaten genuen, gasolindegiz gasolindegi joaten ginen. Gogoan daukat, Madrilerako joaten ginenean, Burgosko sarreran gelditzen ginela eta gero Boceguillaseraino heltzen saiatzen ginela, panpinak zeuzkan hoteltxo batera, eta han zerbait erosi behar izaten genion, ea Segoviaraino heltzen ginen, eta handik AHTra, Kordobara joateko, eta handik salto dortoketara, geltokira eta Atochako geltoki barruan dagoen parkera, eta begiratzen genuen ea dortokak artean oskola arrosa zeukan. Pura ematen genion, jaten ematen genion, eta labur esanda bidaiak hala egiten genituen.” (E2)

2.2.2.2. Kudeatzen zailak diren egoerak: Gaixo dauden edo mugikortasun murriztua duten pertsonen ikuspegia

Uruntzeari aurre egitea bereziki zaila da gaixo dauden pertsonentzat. Hala ere, gainerako eragozpenekin gertatzen den bezala, gure elkarrizketatuek esan digutenez, bidaiatzeko aukera izan duten guztietan hala egin dute dena dela. Jarraian azalduko dugun kasuan ikusten denez, aldaketa egon zen garraio bidean eta garraio bide horri lotutako kostuan, baina ez lekualdatzeko erabakian.

—Duela bost urtetik istorio hau arrastaka eraman dugu. Zentzuzkoa denez, kimioterapiaren garai batzuetan gaizki egon da. Lehen beti autoz jaisten ginen, bederatzi edo hamar orduko bidaiak zen autoz (...) Gero, jaitsi gara zortea izan dugunean eta Malagara hegaldi merkeak lortu ditugunean.

—Duela lau edo bost urtetik autoz ia-ia inoiz ere ez gara jaisten.

—Ez, zu kimioarekin hasi zinenetik... kimioak logura handia ematen zizun, ez zinen ongi sentitzen.

—Jada ezin dut 800 kilometroan gidatu. Orain falta dugun gauza bakarra da hortik kolpea hartzea, jada hamasei hildako dauzkagu, 400 istripu baino gehiago, zauritu pilo bat...” (E5)

Adineko pertsonentzat ere joan-etorriak bereziki gogorrak dira. Hala ere, senideen autobusaren nahiz Mirentxinen erabiltzaileen artean, pertsona batzuek ez diote familia-bisitari uko egiten, eragozpenak eragozpen.

“Alde batetik busean joaten den adineko jendea dago. Nik 71 urte daukat, oraingoz ongi moldatzen naiz, baina 80 urte baino gehiagoko pertsona batzuk daude, Algeciraseraino joaten direnak. Beste pertsona batzuek etzanda bidaiatzeko arazoak daukate eta jesarrita egin ohi dute bidaiak. Haientzat benetako infernua da. Normalean 4 edo 5 jesarleku uzten dira ohatze bihurtu gabe, jesarrita joan behar dutenentzat, eta bidaiak guztietan baten batek okupatzen ditu. Hori jasatea ez da batere erraza, bidaiak ematen ditugun ordu guztiak kontuan hartuta. Bizkarreko arazoak daukaten jendea izan ohi da, edo goiko ohatzeetara igotzeko gauza ez den jendea, indarrak edo bizkortasunik ez dutelako... gauza horiek pasatzen zaizkigu. Kasu batzuetan bisitak egitera aitona-amonak joaten dira eta zailtasunak euren kasuetan agerian daude.” (E8)

“Huelvara doan autobusean adineko jende pilo bat joaten da, eta haietariko asko mareatuta joaten dira, lo egin ezinda. Meritu handia dute, laurogei urterekin... berrogeita hamar urte baino gehiagorekin ere..., arraioa, egun osoa hor sartuta, gaueko hamarrak heltzen zaizkizu, hamaiakak... eta busetik goizeko seietan irteten zara. Gu autobusetik goizeko seietan irteten ginen Sevillan, eta Huelvara eramaten gintuen busaren zain zazpiak eta erdira arte egoten ginen. Huelvara joaten ginen, bisita egin, Sevillara arratsaldeko laurak edo bostak aldera itzuli, eta gaueko hamarrak arte han bertan itxaron, kalean edo kafetegi batean. Guretzat gogorra bazen, imajinatu pertsona horientzat, egun osoan ibilian, goizeko seietatik gaueko hamarrak arte, autobusarekin gora eta behera, hemendik hara... oso gogorra da.” (E4)

Batzuetan muturreko kasuak gertatzen dira, eta senidearekin elkartzeko erabakia indartsuagoa da sortzen diren eragozpenak baino. Elkarrizketatu batzuek azaldu digutenez, konplizitate handia zegoen euren semearen eta haren amamaren artean; amama gaixorik zegoen eta zaharra zen, baina konplizitate hori hain handia zen non ziur egon ziren biek elkar ikusi behar zutela, horrek ekar zitzakeen ahaleginak gorabehera.

“Beno, bada, amamak bere bizitzako azken urteetan ezin izan zuen hura ikusi. Hil baino bi urte lehenago, berak ikusi zuen gaizki zegoela eta gure semeak egun batean zera esan zigun, ‘amama ikusi nahi dut, berdin dit zuek astebete opor hartu behar izatea eta lau egun behar izatea bera hona jaisteko, baina ikusi nahi dut’, eta orduan, bada, horixe egin genuen. Hegaldi bat hartu genuen, Madrilan geldialdia eginda, eta beste hegaldi bat Madriletik Granadara. Amama aulki gurpildunear, artean gaixorik zegoelako, eta gainera diabetikoa zelako. Gero hotel batera eramanez, gero taxi bat hartu, kartzelara joan, eta beno, bidaia harentzat ikaragarria izan zen eta gainera hura azken aldiz ikusi zuen eta berriz ere ikusteko gogoarekin hil zen. Bidaian hiru egun eman genituen; egun bat jaisteko, hotelean lo egin genuen, gero hurrengo egunean bisita egin genuen, hotelera itzuli egiten lo egiteko, eta hurrengo egunean itzuli egin ginen.” (E5)

Gure laguntzaileetako batek azaldu zigun zein modutan antolatzen zituen bere familiaren bidaiak, Frantzia zegoen espetxeraino, euren ohiko bizilekutik 800 kilometro baino gehiagora zegoen leku bateraino. Joan-etorria euren semearen beharrezanek baldintzatzen dute, erabateko mendetasun-gradua duelako.

“Gure semeak ez du ongi jaten, ez du modu normalean jaten, janari xehatua behar du (...) Baldintza egokiak dauzkan hotel bat behar duzu, aulki gurpildunetarako gutxieneko egokitzapenak dauzkana... eta gainera hizkuntzarekin ez zara ezin hobeto moldatzen, arazorik izango duzun eta, apur bat kikilduta joaten zara. Izugarritzko nahastea da. Normalean autoa hartzen dugu, eta bera non dagoen, hurbil dagoen hotel bat hartzen dugu. Orain hurbil dauden bi hotel edo daukagu eta ongi, eta han igarotzen dugu denbora, zure janaria eramaten duzu, mikrouhin labeari etekina ateratzen diozu, behar den azpiegitura guztia eta aurrera egiten duzu. Eta hori bera ere nahastea da; izan ere, bisita baterako egun batean 300-400 kilometro egiten badituzu, bazoaz, bisita egiten duzu, buelta bat eman eta egunean bertan etxera itzuli. Baina kanpoan egon behar izatea oso zaila da (...) pixoihalak jantzi behar ditu, eta aldatu egin behar dizkiozu. Gero kontu pilo bat dauzka, garun paralsiarekin bizkarrezurreko arazoak dauzka, ezin da denbora luzean jarri berean egon, berehala nekatzen da eta etzateko joera du... kontu pilo bat egin behar da. Ez da gauza erraza. Batez ere, nahitaez hotela hartzea eta gaua igaro behar izatea.” (E12)

2.2.2.3. Miaketa egiteari uko egiteagatik galdutako bisitak. Haztatze eta guztiko miaketen kasua

Espetxeetako funtzionarioen eta senideen arteko harremana berez ez da ikerketa honen helburua, baina ezinbestean aipatu behar ditugu testigantza batzuk, bisitak egin baino lehen haztatze eta guztiko miaketak egin behar izatea azaltzen dutenak, metodo horrekin miaketa egiteari uko eginez gero bisitarik ez egitearen baldintzapean. ETArekin lotutako terrorismo delituengatik preso dauden pertsonen FIES (talde bereziak) izaera dute, Espetxe Erakundeetako Idazkari Nagusiaren 12/2011 eta 2/2015 Jarraibideen ondorioz. 1/2009 Jarraibidea atera zenetik diskrezionalitate marjina bat dago, ardura duten funtzionarioek halakoak egin ditzaten. Hala ere, gogorra ekarri beharko litzateke inguruabar objektiboren bat egon beharko litzatekeela, miaketa horiek beharrezkoak direla ziurtatzeko³; azaldu dizkiguten testigantzetan, aldiz, ikusten da aurretiaz ez zegoelako halako inguruabarrik.

³ Adibidez, zentroan sartu nahi duen pertsona arku detektagailutik igarotzen denean arkuak soinua ateratzea eta, gainera, funtzionarioek zinezko susmoa izatea.

Horrenbestez, arlo horretan espetxe-agintariek diskrezionalitate marjina zabal samarra izan dezaketen arren, gogora ekarri behar da horrelako miaketak errespeturik zorrotzenarekin egin behar direla. Gogora ekar dezagun Giza Eskubideen Europako Auzitegiak *Valsinas Lituaniaren aurka*⁴ epaian ezarri zuena, preso bati egindako miaketen kasuan: jarduera horiek egitean interesdunari ez litzaioke errespetu faltarik erakutsi behar, eta interesdun horrengan ez litzateke sortu behar estutasun edo gutxiagotasun sentimendurik, horren ondorioz umiliazioa eragin ahal baita. Hori preso baten kasuan esan bazen, arrazoi handiagoz hartu beharko genuke hori kontuan bisitak egitera joaten diren senideentzat, haiek ez daude-eta epaitegi batek ezarritako zigor baten mendean, baizik eta espetxe-araubidearen mendean, bisitari gisa.

Jarraian azalduko diren testigantzetan ikus daitekeenez, pertsona horiek, halako miaketak egin zizkietenean, besteren bat euren intimitatean sartu zelako sentsazioa sentitu zuten, ezintasun sentsazioa.

“Neure iloba joan zen bisita batean, adingabea zela (ni ezin izan nintzen joan, ondoezik nengoe-lako, bertigoekin), suhia, iloba eta senarra joan ziren. Neska gela batera bera bakarrik sartu zu-ten, bera miatzeko, eta bularretakoa kentzeko agindu zioten. Ilobak izaera nabarmena dauka, eta zera esan zidan: ‘Zer uste zuen, axola izango zitzaidala berak niri bularretakoa kentzeko esatea? Kendu egin nuen, eta mahai gainera bota’. Baina hori legez kanpokoa da, adingabea da eta ezin dute bera bakarrik gela batean sartu. Aita bertan ez badago, ezin dute gela batean bakarrik sartu. Batean niri ere gela batean sartzea agindu zidaten eta emakume batek goiko partea kentzeko eskatu zidan eta miatzen hasi zitzaidan, baina ez haztatzen, ukitzen baizik. Hankak ukitzen hasi zitzaidan, prakak jaisteko esan zidan, zapatak kentzeko... esan nion: ‘Egiten ari zaren hau zure amari egingo baliote, zer irudituko zitzazizun?’. Orduan, antza, geratu zen hala, apur bat, ‘Nik agin-duak betetzen ditut, baina’. Esan nion: ‘Modu asko daude aginduak betetzeko, modu asko’. Nik salaketa jarri nuen eta hango epaitegiak gutuna bidali zidan, esateko hura ez zela delitua. (E14)

“Une latza izan zen miaketa famatu horiena: senideak miatzeko politika ezarri zen, eta hori Kordoban jasan genuen. Gobernuak aginduta, gu sartzeko, inolako justifikaziorik gabe miatu behar gintuzten, eta erabaki genuen ez genuela onartuko halako miaketarik. Gero norberak bere duintasuna nahi duen bezala neurtzen du eta ez du zertan sartu ondokoaren duintasunean. Egia da 8 hilabeteen sartu gabe egon ginela, miaketari uko egiten. Gero egia da errekurtsio bat egon zela eta arrazoia eman zigutela, benetan ezin gintuztela miatu: presoak miatu ditzatela eta ezer ere ez daramatela ikus dezatela bisit-ten ostean miatu ohi ditzutelako. Gu, sartu baino lehen behartuko gintuzketen, ezer barrura pasatuko bagenu ere; hala ere, presoari berari zerbait pasatzen badiogu, gero miatzen badute pasatutako hori aurkituko diote. Presoen senideak izate hutsagatik miatuko gintuzten. Sasoi hori ez zen batere erraza izan, zeren eta, miaketa funtzionario batek edo besteak egiten bazuen, era batekoa edo bestekoa zen. Hasieran erraketa erabili behar dute, nik sekula ez nuen onartu, eta gaur ere ez dut onartzen, atxilotu banindute bezala jar nazatela. Nire alabari duela gutxi esan zioten prakak jaitsi zitzala, eta esan nion ‘burutik egin zaizu, ala?, nola esango diozu 13 urteko alabari prakak jaitsi ditzala zarata atera dutelako?’. Haiek egiten dutena ez dute neurtzen, ez dute kontrolatzen deus ere, eskuak horma-ren kontra jarrarazten dizkizute eta miatzen zaituzte, atxilotuta egongo bazina bezala. Nik andre oso zaharrak ikusi ditut. Ez dira konturatzen balazta gehiegi sakatzen ari direla. Nik ahotsa ez dut sekula goratu, eta ez dut sekula hala egingo, baina kexa asko jarri ditut.” (E2)

“Adibidez, niri, adingabea nintzela, esan zidaten miatuko nindutela. Nire ustez, eta zuzenbidean aditua izan gabe, eta heldu batekin banengo ere, hori ez da legezkoa. Erraketa eta hala, bai, bai-na miaketa egiteko haztatzea eta bularretako hutsean geratzeko eskatzea, gauza horiek... atea irekita egonda eta izeba begira daukazula ere, ez da legezkoa. Eta balantzan jarri behar duzu hori guztia: hura ikusteko edo ez ikusteko bidaia horrek eskatu dizun denbora eta ahalegin guztia, eta hori guztia une batean pentsatu behar.” (E1)

“Miaketen garaia oso latza izan zen Almerian, beti tokatzen zitzaigulako. Egin zuten lehenengo al-dian neu bertan nengoen, miatu behar gintuztela esan ziguten eta uko egin genion. Etortzeko bidaian, Mirentxinen, beste kartzela batzuetan berdin gertatu zela enteratu ginen, gobernua-ren jarraibidea zela. Nik hain zuzen ere bisean biseko bat galdu nuen, uko egin niolako inork ni uki-tzeari. Hainbat hilabetez ego ginen joaten eta bisean bisekorik izan gabe itzultzen, arrazoi horre-gatik. Baina Almerian egin ez zezatela lortu genuen.” (E10)

---

4 Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren epaia, *Valsinas Lituaniaren aurka* kasua, 2001eko uztailaren 24a, 44558/98 zk.ko idatz-zatia.

2.2.3. Urruntzearen kostu ekonomikoa

Ohiko bizilekutik urruneko espetxeetan senideak dauzkaten pertsonentzat, hilero edo 15 egunez behin bidaiatzeak esfortzu ekonomiko handia dakar, sarritan horrekin batera ostaturako eta mantenuerako gastuak doazelako.

“Bidaiatzen dugun heldu guztien artean autobusa ordaintzen dugu. Pertsona bakoitzak 125 € ordaindu behar ditu. Horrez gain, bazkaria eta afarria ordaindu behar ditugu, hori gutxienez.” (E8)

“Kontu honetan nik... lana daukat eta moldatu egin naiz, baina egia da beste gauza batzuetarako ezer ere ez zaizula geratzen. Aukeratu behar da. Jendeak galdetzen dit: nola moldatzen zara? Eta bai, hemendik eta handik kendu behar duzu zer edo zer, baina nik argi izan ditut beti lehentasunak. Diru asko gastatzen duzu, eta noizean behin joaten den jendeak, tira, baina bikotekidea han badaukazu eta hilero joan behar baduzu... eta gainera Almeriara.” (E10)

“Gure kasuan (nire emaztearen eta bion kasuan) biok soldata bana daukagu eta ez daukagu gastu handirik egiteko. Baina hasten bazara horri kentzen bidaia bakoitzak kostatzen duena, normalean 220 € izaten dira gasolioarengatik eta autobidearengatik, joan eta etorri –autobidea bakarrik 90 euro dira. Hori da hasteko behar duzuna. Normalean, hasteko etxean ogitartekoa jaten dugu, eta bideari ekiten diogu. Gero, lo egiteko ere ordaindu behar da. Han, Britainian, mota guztietako presoan senideei edo presoek beraien, kartzelarik irteten direnean, zerbitzua ematen dioten sekularren zentro bat dago. Han lekua badago, ongi, merkea delako, baina lekurik egon ezean, hotela bilatu behar da eta orduan beste 50 edo 60 euro dira. Eta gero autoa, izan ere guk hemen autotxo bat geneukan gure ingurunean mugitzeko, baina noski, horrekin ezin gara Britainiaraino joan.” (E9)

“Egun bat lehenago irtetea, eta ahal dela janaria eramatea, hotelarekin eta besterekin dezente ordaindu behar da-eta. Lehengo egunean, Roanne-ra Iparraldeko lagunaren familiarekin joan gineanean, autobidetik joan beharrean, hau da Burdeos edo Limogetik, Angoulêmeetik joan ginen, autobiatik, bidesariaren erdia ordainduta, eta hau dela eta bestea dela zeu bakarrik bazoaz, bidesariaren eta gasolinaren artean egizu 350€ izango direla, joan eta etorri Roannetik, 1.600 kilometro, kristoren dirutza. Hura bisitatzera jende gutxi badoa eta 15 egunez behin bazoaz kristoren dirutza da, gehi janaria eta hotela (...) euskal presoak hurbileko kartzelatan egongo balira, aguantatzeko eta antolatze-ko erakutsi duten ahalmenarekin, ongi antolatutako bidaiak izango lirakeke, gutxieneko kostu batekin eta ia-ia erabateko segurtasun-bermeekin.” (E6)

“Gure kasuan bilobek bi urte eta erdi eta lau urte eta erdi dauzkate. Bidaia oraingoz zerbait berria da eta eramaten dute, nik uste dut ez direla konturatzen horren guztiaren norainokoaz, horrek dakarren tamainaz eta kargaz. Hemendik bi edo hiru urtera nagusia zurrerik bueltak ematen hasiko zaio, ‘zergatik dago han?’, ziur galdetuko duela. Adin horrekin, bidaia horretan, haientzat saiatu behar duzu haiek ez nekatzea, ez aspertzea... nik gidatzen dut euren aita joan ezin denean, urrun lan egiten duelako, alaba, andrea, bi semeak eta bostok goaz. Alabak eta biok entretenitu egiten ditugu ipuinekin, kantuekin, gelditzen zara eta eurekin apur batean jolasten zara, bidaia oso luzea delako eta ahalik eta jasagarriena izan dadila saiatzen zara: hasi haize-errotetatik edo Parisko dorretik, ez dakit noiz baina negu batean laser-izpia zeukan-eta... umeak oraindik adin horretan bizipen horiek azal-azalean dauzka, sakontasun handiagorik gabe. Hori bidaiari berari buruz; gero alde ekonomikoan benetako odoljarria da; izan ere, noski; bidaiaren erdian bi gelako ostalua han, janari aldetik dakarren gutzia, etxetik zerbait eramaten saiatzen zarelako baina han beti zerbait erosi behar, begiratu ea hartzen duzun ostalua sukaldia edo mikrouhin-labea daukan, zerbait berotzeko, bestela... kristoren dirutza da, abenduan 1.000-1.500€ inguru utzi genituen.” (E6)

Lehenago agerian geratu denez, elkarrizketatuetako batzuek beharizan bereziak dauzkaten senideekin bidaiatzen dute. Etengabeko zainketa behar duen semea duen laguntzaile horren kasuan, nahitaez espetxetik hurbilen dagoen hotel batean hartu behar dute ostalua, gaztearen ongizatea ziurtatzeko.

“Baldintza egokiak dauzkan hotel bat behar duzu, aulki gurrildunetarako gutxieneko egokitzapenak dauzkana... Normalean autoa hartzen dugu, eta bera non dagoen, hurbil dagoen hotel bat hartzen dugu. Orain hurbil dauden bi hotel edo daukagu eta ongi, eta han igarotzen dugu denbora, zure janari kontuak eramaten dituzu, mikrouhin labeari etekina ateratzen diozu eta aurrera egiten duzu (...) Ekonomia aldetik sekulako dirutza da, ez soilik hotela, baizik eta autobideetako bidesariak, gasolina eta beste... diru asko da.” (E12)

Joan-etorriek dakartzaten etengabeko gastuak are garestiagoak izan daitezke osasunarengatik, ikasketengatik edo bestelakoengatik ezinbestekoak diren beste gastu batzuk gehitzen baditugu, halakoek familientzat galera ekonomiko handi samarra ekarri ahal baitute.

“—Orain hau eraman behar diogu (erakutsi egiten du), lupa batzuk dira betaurrekoetan jartzeko, ea ikusten duen, orain daukanarekin letra txikia ezin duelako irakurri. Ezin du irakurri. Begi bat galduta dauka dagoeneko, eta bestean ehuneko 40 pasatxo. Berak betaurrekoan lupa hau jartzen du eta horrekin ikasten du. Orain hau bezalako lupa bat dauka, 1,5ekoa, baina hau, 3,5ekoa, eramateko eskatu digu. Sartzen uzten badigute... Berak eskatu du. (...) Bion artean kobratzen dugunarekin ez gara 1.000 euroetara heltzen. Gastu finko batzuk dauzkagu lekualdatzeetarako, gasolinarako, hango egonaldirako, egiten ari den ikasketen liburuetarako, eta gainera, hau erosi behar izatea bezalako kontu zehatz bat sortzen bada... gauza asko kendu behar izaten ditugu.

—Gainera, hileroko pekulioa sartu behar diogu.” (E14)

Urruntze-politikaren eraginpeko presoren bat duten familien kasuan, senide bat zigor bat betetzen edukitzeak dakartzan gastu arruntei (gorago aipatutako pekulioaren kasua, adibidez), joan-etorrien, ostatuaren eta mantenuaren hileko aparteko gastuak gehitzen zaizkie, eta horiek aztertzen dira atal honetan. Horrek guztiak kopuru handi samarra ematen du, honako testigantza honetan ikus daitekeenez.

“—Zuk dirua sartu behar duzu. Zuk dirua sartzen ez baduzu, presoak ezin dizu telefonoz deitu, deia txartelarekin egin behar duelako, telefonorako txartela Ekonomatuan erosi behar du. Deia denboragailu automatiko batek kontrolatzen du eta denboragailu horrek txistua jotzen du “Ama, hiru segundo”, eta eten egiten da, presoak ez du deia moztzen, automatikoki moztzen zaizu... baina dirua sartu behar diozu jan dezan, bestela gosea eduki dezake. Arropa ordaindu behar diozu, ikasketak ordaindu behar dizkiozu ikasten badago, irakurtzeko liburuak... benetako eromena da egoera hori, hainbestearino non iaz Auzitegi Nazionalak Etxerateko kide batzuei dei egin zigun, galdeketa egiteko, ea dirua nork ematen zigan bidaiak ordaintzeko (...) Niri zehazki galdetu zidan ea nondik ateratzen nuen dirua bidaiak egiteko eta honetarako guztirako. Eta nik esan nion: hileroko nominatik. Baina kontua da adineko aita bati, Gipuzkoako agure bati galdetu ziola ea zeukan pentsioarekin nola moldatzen zen, ea nork ematen zion dirua, pentsio horrekin ez zuela hara jaisteko beste... Eta gizonak zera erantzun zion: “amilia daukadalako eta lagunak daukadalako, bestela ezin izango nintzateke jaitsi semea ikustera, eta horixe bera gertatzen zaie askori”, ezin dituzulako gastuak ordaindu, ezinezkoa da.” (E5)⁵

2.2.4. Urrunetik harremana izatea tartean gaixotasun larria dagoenean

Gaixorik dagoen senide bat zigorra betetzen ari izateagatik kezka izatea ulergarria da; horrez gain, aztergai dugun taldearen kasuan, kezka hori are handiagoa da batzuen eta besteen artean dagoen distantziarengatik. Horrez gain gaixotasunen bat dagoenean, urruntzearen aldagaia senideei antsietatea dakarkien elementua da. Ikus ditzagun fenomeno horren adibide batzuk.

“—Orduan kartzelan dauden gaixoen egoerarekin, nik orain gaixorik daudenen senideak ikusita, imajinatu ere ezin dut zer den hori. Izan ere, bera Granadara heldu zenean zera hartu zuen... kartzela Alboloten, beste kartzela guztiak bezala, hutsaren erdian dago, eta olibondo itsaso baten erdian dago, eta olibondoaren polenarekin alergia izaten hasi zen.

—Itsasoa diogunean, benetako olibondo itsasoa da, ehunka mila olibondo. Loratzen hasten direnean, hori benetako zera da... polena zorutik erratzez garbitu ahal duzu.

—Orduan asma atakeak izaten ditu. Adibidez, iaz atera behar izan zuten, txirrina jo behar izan zuen, zeren eta ziegan bakarrik egonda txirrin bat daukate, arazo larriren bat izanez gero, eta txirrina birritan jo behar izan zuen goizaldean, ito beharrean zegoelako, burua leihotik ateratzen arnasa hartu ezinda, alergiaren kontuarengatik, eta erizaindegira birritan eraman behar izan zuten oxigenoa eta kontu horiek jartzeko. Orduan beti daukazu kezka hori, normalean jesarrita egiten duelako lo. Batzuetan badakizu apur bat nola funtzionatzen duten. Medikuarengana lehenengo aldiz joan zenean, gertatzen zitzaiona azaltzeko, hango mediku baten erantzuna zera izan zen: ‘Bada, orduan, jai daukazu, kartzela hau olibondo inguratuta dagoelako’. Eta esan nion: ‘Berme bat daukazu: ez zaituzte

---

5 Espetxeko egonaldirako arauak ezagutzeko ikus Barne Ministerioa (2010) *La prisión paso a paso*. Hemen eskuragarri: http://www.institucionpenitenciaria.es/web/export/sites/default/datos/descargables/publicaciones/Paso_a_Paso_en_castellano.pdf.

hemendik inora ere eramango; hemen gorriak ikusten dituzenez gero, hemen geratuko zara haiek erabaki arte'; eta, hain zuzen ere, duela sei urtetik dago Granadan.

—Kalean ez zeukan horrelako ezer ere. Kalean behin edo behin hautsari alergia izan zion... baina alergia asmatikorik ez, orduan orain han dago... Guk iragazki eta guztiko maskarak erosten dizkiogu, aitek kostata Interneten erosten dituenak, Ingalaterratik ekartzen dizkigute." (E5)

Gaixotasun kroniko jakin batzuek aldian aldiko azterketak edo errehabilitaziorako ariketak eskatzen dituzte, eta jaso ditugun testigantzek diotenez, halakoak ezin dira beti egin.

"Gure semeak begi batean isuria izan zuen eta ikusmena galdu zuen. Salamancan oso arreta txarra dago. Azterketa egin beharko liokete hiru hilez behin, sei hilabetez behin gehienez... agian urtebete igarotzen da eta ez diote azterketarik egiten. Ospitale klinikora joan ginen hori salatzeraz, eta esan zidaten beste ospitale batera joan behar nuela. Pazientearentzako arretako pertsonarekin hitz egin nuen eta semeak zer daukan azaldu nion, zein azterketa behar dituen eta noiztik ez daukan halakorik. Zera erantzun zidan: 'Ez da bidezkoa, zoaz lasai, hori konponduko dut-eta'. Handik egun gutxira azterketa egiteko deitu zioten. Baina noski, zer aurreratu zuen, ez bazioten txostenik eman? Betaurrekoak aldatu behar izan zituenean ez zioten txostenik eman. Ebakuntza egingo zioten, analisiak egin zizkieten, elektroa egin zioten, ebakuntza egiteko proba guztiak. Ez zioten deitzen, ez zioten deitzen... erreklamatu egin zuen, eta joan zenean zera esan zioten: 'Pentsatu dut ez dizudala ebakuntzarik egingo, arriskuak daudelako...'. Hara, arriskuak... begi bateko ikusmena galtzea baino arrisku handiagorik... Nafarroako ospitalean ebakuntza egin nahi zioten. Gutun batzuk dauzkat, horietan euren burua eskaini zuten, hari harrera egiteko eta azterketak egiteko, eta ebakuntza behar izanez gero, ebakuntza egiteko. Baina ezetz esan zioten. Ez zutela lekualdatuko. Beraz, zirujau hark ebakuntza ez ziola egingo esan zion, eta ez zion ebakuntzarik egin. Beste kontu bat, zortzi urtez gutxi gorabehera odoluzkiekin egon zen, eta odoletan zituen. Oso gaizki egon zen, odoljario handiak zituelako. Gutxienez kolonoskopia bat egin zioten eta ezer txarrik ez zuela ikusi zuten. Odoluzki asko zituen odoletan, baina jakina, horretan, ez badaukazu elikadura egokia, ezin da ezer egin... Hain gaizki ikusi zuten non, nire alabak bisita egin zion batean, bisita amaitzean nire semea altxatu eta prakak, aulkia... Dena guztiz odolez blai. Handik hilabetera uste dut ebakuntza egin ziotela. Guri ez zigun ezer ere esan. Berak bakarrik igaro zuen ospitalean. Esan zidanez, "Zertarako esango dizuet, ez dizuete-eta sartzen utziko." (E14)

"Semeak agerraldi psikotikoa jasan zuen kartzelan, Granadan. Azkenean horren guztiaren arrazoia izan zen tiroidea gaizki tratatu ziotela. Gibelaren analisi pilo bat egin zioten, drogen analisia eta gauza horiek guztiak, eta gauza batzuk baztertzan dituzte eta beste batzuk begiratzen dituzte. Ondorio batera heldu ziren, egia da arazoren bat izan zuela tiroidearekin, baina gaizki tratatuta zegoen. Orduan horregatik guztiarengatik agerraldia jasan zuen eta hor gaizki pasatu genuen, distantzia eta komunikazioa ikaragarria delako. Zaila da azaltzea... Orain, adibidez, Ibon Iparragirreri buruz mintzatzan direnean, nik haren ama gogoan daukat, eta hori zera da... ezin duzu deus ere egin, ezin zara mediku batekin mintzatu, hura ikustera zoaz eta harrezkero tratatu dute, eta ikusten duzu semearen begirada eta ez da berea, pastillak ematen ari zaizkio, eta zeure buruari galdetzen diozu ea onik egiten dioten, hura ongi tratatzen ari diren. Semea kartzelan gaixorik edukitzea da... Gainera, kartzelak ez zigun dei egin, presoren batek dei egin zuen, eta niri ez zidaten deus ere esan. Han eta hemen esaten zutena zen nire semea bere buruaz beste egiten saiatu zela. Orduan bai, lagunek deitzen zidaten eta ongi al zegoen galdetzen zidaten. Nire inguruan mugimendu apur bat arraroa ikusten nuen, baina azken batean ez zidaten esaten zer gertatu zen, eta azkenean abokatua jaitsi egin zen, medikuarekin harremanetan jarri zen eta orduan esan zidaten zer gertatu zen. Semeak bere burua zauritu zuen eta oso ongi gogoratzen zuen zer gertatu zen. Berak dioenez, hainbeste gauza sentitzen, entzuten zituen, eta hain sentimendu arraroak zeuzkan non min fisikoa jasan behar izaten zuen hori guztia ahazteko, baina ez zuela une batean ere bere burua hil nahi." (E3)

"Anaiak espondilitisa dauka. Ez dauka sendabiderik, eta munduan sendagai batek ere ezin dio konpondu. Mina une batez kendu ahal du antiinflamatorioekin eta Nolotilarekin eta antzeko pastillekin, baina ezin da sendatu. Behar duena da aldian-aldian fisioterapeutarengana joatea, igeri egitea bizkarra sendotzeko, eta dieta ongi zaintzea. Hain zuzen ere, hiru gauza horiek kartzelan ezin ditu egin. Duela gutxi mediku batekin egon zen, Almeriako ospitale batera eraman zutelako, eta hark esan zion errehabilitazioa behar zuela. Anaiak erantzun zion ezin zela irten errehabilitazioa egiteko, eta errehabilitazioa ez ziotela kartzelara eramango. Azkenean ariketa batzuk irakatsi dizkio, bere kabuz egiteko, eta pastillak eman dizkio." (E10)

2.2.5. Espetxeetara egindako bidaietan istripua izan dutenak eta hil direnak

Sakabanaketako politika orokorrak dakarren kosturik agerikoena eta tragikoena espetxeetarako bidean istripuak izan dituzten pertsona guztiek ordaindu dute. Jakina denez, istripu horietako batzuen ondorioa heriotza izan da, eta 16 lagun hil dira.

Laneko eta familiako betebeharrak edo bestelako betebeharrak baldintzatu egiten dituzte bizilekutik hain urrun dauden espetxeetara bisita egiteko egin beharreko joan-etorri luzeak eta, alde batetik, betebeharrak; eta, bestetik, joan-etorri horiek kontraesankorrak izaten dira. Orduan sortzen den tentazioa presarekin edo nekearen bidaiatzea da, eta horrekin lortzen den gauza bakarra errepidean dagoen arriskua asko handitzea da. Hala onartzen du elkarrizketatu batek, agerian jartzen baitu senideek laneko bizitza eta bidaiak uztartu behar izateagatik nolako presioa sentitzen duten.

“Adibidez, ni pasa den urtera arte lanean ari nintzen eta gauzez irteten nintzen 22:30ean, orduan 11etan bideari ekiten genion, bidaiaria osoa gauzez egiten genuen, lehengusinak, nik eta lagunuen batek, gurekin norbait joan ahal bazen. Larunbatetan irteten ginen gaueko 11etan eta bisitara hurrengo goizean heltzen ginen. Igandean, bisita egiten genuen, ia-ia lorik egin gabe, nik astelehenean lan egin behar nuelako eta lehengusinak eskola zuelako. Bada, sustoren bat izan dugu, arriskutsua delako, gainera eguzkiarekin ez duzu ongi ikusten, ordu txarrak dira, gainera agian beste autoari gehiegi hurbildu eta bolante-kolpea eman, bazterbidetik irten... Ez zaude gidatzeko moduan. Eta garraio publikoa hartuz gero mugatuta zaude orduen aldetik, beraz ahal duzun moduan moldatzen zara.” (E1)

“Nik istripu txiki pare bat izan dut, ezer larririk ez, baina... eta gero matxura pilo bat furgonetan. Madrilera, Soto del Realera joaten nintzenean, batean espaloira igo nintzen eta farola bat jo nuen, despistatu nintzelako. Beste batean hainbat autok bata bestearen aurka talka egin zuten eta ni tartean nengoan. Kordoban matxura potoloa izan nuen, ia-ia hiru mila euro kostatu zitzaidan. Ni urtean 30.000 kilometro egiten egon naiz Castellonen egon zen garaian.” (E4)

Testigantza horrek agerian jartzen duenez, senideek bisita-araubidean sartzeko errepidean bidaiatzen eman behar duten ordu-kopuruaren poderioz, haietariko gehienek ezbehar ugari jasaten dituzte, larriagoak edo arinagoak.

“Alabak istripua izan zuenean kamioi bat aurreratzen ari ziren, ez dakit kamioikoak bolante-kolpea eman zuen edo zer, eta hainbat kanpai-buelta eman zituzten. Eta gero niri Eginon, joateko bidaiari, kamioi batek zama galdu zuen eta guri etorri zitzaigun gainera. Ez zitzaigun guri ezer ere gertatu, baina autoaren gurpilak leherrarazi zitzaigun eta horrela, alaba txikia, lagun bat eta hirurok gindozan... eta gauza horiekin beldurra hartzen duzu, orain kamioi bat igarotzean zama ea nola daraman begiratzen diozu.” (E3)

“Alcalara joaten ginen sasoiari istripua izan genuen itzuleran, Burgos parean. Lagun batekin nihoan. Onik atera ginen, betikoa, lepoaldekoak, bihurritua... Ni gaztea nintzen eta ez nuen arazorik izan. Orduz geroztik, bizkarra... beti zer edo zer geratzen zaizu. Eta gero beldurra, beldurra hartzen duzu eta konturatzen zara zein arrisku duzun. Beti diot ez dudala ulertzen, hainbeste aste, hainbeste kilometro hainbeste jende egiten dituenak, proportzioan, eta zein istripu gutxi jasan ditugun. Kalkulua egingo bagenu, errepidean zenbat kilometro eta nolako egoeratan egiten ditugun... izan ere beti diozu ‘atseden hartu behar da’ baina jakina, bisitarako garaiz ere heldu behar da... Michelin gidakoa inprimatzen duzunean eta zera dakarrenean, ‘orain gelditzea tokatzen da, bi orduz gidatu duzu-eta’. Bai horixe, gelditu egingo naiz, Almeriara goizeko bederatziatan heldu nahi dut baina!’ Ez dira baldintza egokiak, gizalegearen kontrakoa da egin behar izaten duguna.” (E10)

“Guk bi istripu jasan ditugu zuzenean. Behin basurde batzuk harrapatu genituen La Brújulan, autoak salto egin zuen eta ginetik igaro ginen, eta beste batean, ilobarekin gentozen, bera gidatzen ari zela, azeri batek gure aurrean errepidea zeharkatu zuen eta iraultzeko zorian egon ginen. Zortea duzu gertatu ez delako, baina ikusi duzu zer gertatu ahal zaizun, ongi ikusi gainera.” (E5)

“Noski, autoz joatea, alde batetik, errazagoa da, autoa hartu eta bazoaz... baina arriskuz beteta dago. Ez soilik bidaiaria luzea delako, baizik eta nekearengatik ere. Ni bizirik nago kasualitatez. Ni lo geratu naiz birritan. Behin, Poitiersetik 50 kilometrora, kamioi batera gehiegi hurbildu nintzen eta jo egin nuen, autoaren kontrola galdu nuen, baina hotzean erreakzionatu nuen, ez dakidala nola, eta norabidea zuzendu nuen. Beste batean lo geratu nintzen, baina semea nire ondoan zegoen eta ohar-

tarazi ninduen eta bazterbidean aparkatu ahal izan nuen. Birritan, esperientzia izugarria. Oso kontu serioa da. Jende asko dabil errepidean, bai, baina gurea ez da lanera joatea, ezta oportetan ere. Gu beste animo batekin goaz, beste gogo batekin, estresarekin, buruan pentsamendu pilo bat daramagula... ez zara lasai joaten, batere lasai ez.” (E9)

—Senide batzuei itxaroten egon ginen, bagenekien joan behar zutela, eta zorte handia izan zuten.

—Matrikularik gabe heldu ziren, aurrealdea hala... hala-moduz jarraitu ahal izan zuten eta bisitara doi-doi heldu ziren.

—Justu heldu ziren, azken 5 minutuetan.

—Eta gero, jakina, itzuli egin behar da. Hori zuhurtziari gehitu behar zaio. Ez zaizu zuri zuzenean gertatzen, baina hona datorren bati gertatu zaiola ikusteak, burua ukitzen dizu, ez da erraza aintzat hartzea.

—Une horietan nahiko estu zabilta, urduritasuna metatzen zaizu. Ez dira oporrak, eta ez dakizu zer aurkituko duzun, egun bakoitzean edozer sortu ahal zaizu, bai bidaiari, bai egun batean edo bestean han dauden funtzionarioekin.” (E13)

Azkenerako utzi ditugu kontakizunik gogorrenak, zeinetan hildakoak gertatu ziren istripuak azaltzen diren. Gure testigantzen artean lehenengoak dioenez, gure laguntzailea furgoneta batean zihoan, eta furgoneta horrek talka egin zuen lehenago istripua izan zuen beste ibilgailu batekin. Elkarrizketatuak oso zauri larriak jasan zituen, eta, tamalez, beste ibilgailuko bidaiari bat hil egin zen. Bigarren testigantzan, preso baten bikotekideak hura bisitatzea zihoala jasan zuen istripua kontatzen da.

“Istripua itzultzeko bidaiari izan zen. Bisean bisekoa larunbatean izan genuen, eta igandean bueltan gindoazen. Geldialdia egin genuen Tuterako zerbitzugunean, zerbait jateko eta etxeraino bidean apurka jarraitzeko. Gure aurka talka egin zuen autoa Zaragozarantz zihoan, autobideko beste erretetik, Donostian eguna pasatzen egon ziren. Ez dakit zer gertatu zitzaion gidatzen ari zen mutilari, baina kontrola galdu zuen, eta autobidearen tarte horretan ez dagoenez ez hesirik ez ezer, galtzadatik irten zen, erdibitzailea zeharkatu eta gu gindoazen erreia okupatzen geratu zen, gure aurre-aurrean. Barruan bikote bat zihoan, ezkonberriak. Emakumea hil zen, eta gainera haurdun zegoen. Benetako tragedia. Gu bihurtu ginen ari ginen eta bete-betean topo egin genuen. Nire senarra eta seme zaharrena aurreko jesarlekuetan zihoazen, eta airbagari esker ez zuten lesio larriarik jasan, baina hainbat hilabetean min asko jasan zituzten. Ni atzeko jesarlekuan nindoan, segurtasun-uhala jantzita, eta bularrezurra eta besoa apurtu nituen. Bi urtez errehabilitazioa behar izan nuen. Zortzi hilabetez ezin izan nuen bidaiatu; haustura baten ostean bularrezurra bere lekura itzultzen da, baina denbora behar du. Ezin nuen segurtasun-uhala jantzi bidaiatzeko.” (E7)

—Nire semearen bikotekideak istripu hilgarria jasan zuen, hura bisitatzea zihoala. Autoak aquaplaninga egin zion. Valdemorora zihoan.

—Eguraldia oso txarra zen.

—Esan genien kontuz ibiltzeko errepidean, oso eguraldi txarra zegoelako, eta ez zirenez heldu, semeak pentsatu zuen azkenean ez bidaiatzea erabaki zutela. Pentsatu zuen “Ez dira etorriko eguraldi txarrarengatik”.

—Bi neska zihoazen. Bestea ere preso baten senidea zen. Istriputik bizirik irten zen, helikoptero batean ebakatu ahal izan zuten. Askok kostatu zitzaion, baina aurrera egin zuen. Gurea unean bertan hil zen.

—Autoak esku artetik ihes egin zien eta zutoin baten kontra jo zuen.

—Hainbeste proiektu zeuzkaten, bera unibertsitatean ari zen lanean eta pozik zegoen. Benetako tragedia izan zen.” (E14)

2.2.6. Itxaropenak eta etorkizunerako gogoetak

Azkenik, gure laguntzaileei eskatu genien bizitzen ari diren egoeraren balorazio orokorra egin zezatela eta etorkizunerako zer espero zuten esan zezatela. Honako pasarte hauetan ikusten denez, senideek ikusten dute zigor baten partaide direla, auzitegi batek ere ezarri ez duen zigor bat, baina ondorio guztiz nabarmen-

---

nak dituena, euren etxeko ekonomia nahiz euren eguneroko jarduerak baldintzatzten baititu, baita euren bizi-kalitatea ere.

“Nire ustez, sakabanaketa-politika aplikatu zaion preso baten senidea izateagatik mugatuta bizi zara. Bizi-kalitatea mugatzen zaizu, eskubideak mugatzen zaizkizu. Zure bizimodua osorik aldatzen da. Oso bidaia luzeak egiteko planak egin behar dituzu, aldez aurretik antolatu, denbora hori zure aisialditik kendu, diru hori zure mantenutik deskontatu... Esan behar dut bidaia horietan hainbat pertsonaren elkartasun handia izan dudala haiekin harremanetan jarri naizenean herrietan, jatetxeetan, hoteletan. Batzuetan, ikusten dutenean hurrekin heltzen ginela, Galizian, zera esaten ziguten, “ez dago eskubiderik zuek horrela ibiltzeko. Pertsona horrek kartzelan egon behar badu, zergatik ezin da han egon? Eta hala, zuek ez zarete ibili behar leku batetik bestera”. Esan nahi dut oso harreman onak egin ditugula, eskerrak eman behar ditut, eta oso jende ona ezagutu dugu Galizian, Andaluzian, Madrilan... jende zintzoa, euren etxea eskaini diguna, “zatoz dutxa bat hartzera eta nahi baduzu lo egitera, horrela ez duzu hotel batera joan behar”. Nik elkartasun sentimendu hori bizi izan dut, kontatzen hasten zarenean zer egin behar duzun, senidea izateagatik nolako zigorra jaso duzun.” (E7)

Beste informatzaile batzuek ohartarazi gaituztenez, adineko pertsonak ikusten dute epe labur/ertainean halaberharrez ez dutela osasun egokia izango hain joan-etorri luzei aurre egiteko, eta ziurtasun horrek desgaste emozional nabarmena sortzen du.

“Ez dauka inolako zentzurik. Benetan zigorra betetzen ari denarentzat, bada, zigorra betetzen ari da eta kito, baina gainerakoentzat zentzugabea da guztiz, guk inondik ere arrazoirik ez duen plus hori ordaindu behar izatea. 700 kilometrorra egotetik 100era egotea izugarritzko diferentzia da, zeharo mezezi gabeko zigorra da, guk ez dugu ezertxo ere egin, eta ordaindu egiten dugu, sano garesti ordaindu, gainera, denbora luzean. Eta noski, semearekin daukadan arazoa, onartuta daukazu arazoa da, baina nire gurasoek adibidez 18 urte daramatzate kontu honekin, eta nire gurasoak beti daude gauza horrekin, urte asko dauzkatela eta uneren batean egoeraz jabetzen dira, eta jakina, bisitak egin nahiko lituzkete, ahal izango balitz 15 egunez behin, baina plan hori, 700 kilometro edo gehiago egitearena, bada, badakite gero eta gehiago kostatzen zaiela, eta izugarria da. Eta noski, depresioaldi batean sartzen dira, kristoren etapa txar batzuetan.” (E12)

“Gogora ekarri behar da, apur bat, sakabanaketa-politika honek adinekoentzat dakarren desgaste itzela; izan ere, tira, zenbat eta urte gehiago izan, hainbat eta ahalmen txikiagoa eta baliabide fisiko gutxiago bidaiako egoerei aurre egiteko, nekeari, desgaste horri... Oraingo alaba gaztea da, ongi dago, osasuntsu, eta gu ongi, orduan aguantatu egiten duzu, badakizu zer tokatzen den, badakizu espetxe-politikak zein helburu izan duen, baina diozu, beno, eusteko eta erresistitzeko moduan zaudete. Eta hemendik 10 urtera animo txikiagoa izango dugu, fisikokiko ahulago, animoen aldetik desgastatuta, beno, inertiaren poderioz.” (E6)

Elkarrizketatuek zalantzarik gabe adierazi zuten preso dauden euren senideak aldian-aldian bisitatzeko asmoa dutela. Agerian utzi digutenez, horrek ez du esan nahi egoera horrek normaltasun kutsurik daukanik edo senideen eskubideak errespetatzen ari direlako itxurak egitearen tentazioari amore eman zaionik; aitzitik, esan nahi du egoera aldatzeko eskaria indarrean dagoela.

“Gizartea anitza da, eta era berean gu geure artean ere bai, gu egoera berdinean egoteagatik ez dugu zertan berdin pentsatu edo hori berdin kudeatu. Baina, adibidez, jende askok esaten dit ‘zein ongi, oso ongi daramazu!’ Bada, 21 urte daramatzat horrela, bisita bat egitera jaisten naizen bakoitzean zigorrarekin neure burua jo behar badut bizitza amaituko zait, eta eramateko oso modu latza izango litzateke hori, eta horregatik nahiago dut horrela eramanez. Hala eta guztiz ere, nik gogo guztia jarriko dut egoera hori aldatzeko eta indar guztiarekin eta behar den jende guztiari hala egin dezala eskatzeko, egoera hori behingoz aldatzeko.” (E1)

“Frantzian preso bati esan diote ez dutela Euskal Herriko kartzeletara hurbilduko, bisitak aldian-aldian jasotzen dituelako. Espainian berdin, gure arrebak astero jasotzen ditu bisitak bere familiak eta lagunak gauza asko sakrifikatzen dituztelako, ez erraztasunik dagoelako.” (E4)

“Kartzelei buruz mintzatzen garenean, etortzeari edo ez etortzeari buruz, semeak esaten dit ‘niri berdin dit, nik horma besterik ez dut ikusten’, berdin dio Alboloten egotea edo Zaballan edo Cuencan egotea, haiek horma besterik ez dutelako ikusten, arazoa guretzat da, ez haientzat... Zuk ezin duzu Granadara joan eta etorriko bidaia bat egin neska txiki batekin edo gaixorik dagoen pertsona batekin, ezin dituzu 2.000 kilometro egin segida batean, zeren eta, bidean bizitza arriskuan jartzen baituzu,

neguan negua delako, eta udan mundu guztia Andaluziara doalako eta errepidean sekulako jende pilo dagoelako. Onartu egiten duzu, bizi duzu eta aurrera egiten duzu. Eta hain argi daukazu, ahal duzun bitartean eta gorputzak uzten dizun bitartean, haiekin egoten jarraituko duzula eta inoiz ere ez dituzula bakarrik utziko. Nik batzuetan pentsatzen dut: "Baina ez dira konturatuko berdin diola? Baita haiek New Yorkera eramanda ere, joan egingo garela? Ez ditugu bakarrik utziko, bizitza bera kostata ere." (E5)

Sentsaziorik ohikoena bidegabekeriarena da, euren ardurapean ez dauden ekintza batzuegatik kriminalizatuta dagoen talde batekoak izatearen sentsazioa. Gure elkarrizketatuen arrazoibideak oso pragmatikoak izan dira, etorkizunari buruz dauzkaten iguripenak adierazterakoan. Pertsona batzuk baikorrakoak dira beste batzuk baino, baina gehienek ohartarazten gaituzte salbuespenezkoa dela bizi duten egoera, eta ez dagoela argudiorik haiek egoera horretan mantentzeko, sufrimendu antzua sorrarazten dien eta euren eguneroko bizimoduan hartzen dituzten erabaki guztiak baldintzatzen dizkien egoera batean.

"—Guk uste dugu zigortuta gaudela epaiketarik gabe, horrela sentitzen gara.

—Orain, adibidez, alaba haurdun dago berriro, eta prozesu guztia berriro hasiko dugu. Beno ez, askoz okerrago; izan ere, bera haurdun egonda Salamancara joaten zen ia-ia azkenera arte, eta haurtxoa, jaio eta hilabetera eraman zuen, baina orain pentsatzen ari da noiz joan ahal izango den erditu arte, 8 orduko bidaia delako. Behin edo behin hegazkinez egin dugu, baina ezinezkoa da hori, hain garestia da-eta. Gainera, emakume haurdunei arazoak jartzen dizkiete hegazkinean. Ekainean edo uztailean erdituko da eta jada pentsatzen ari da datorren hilean azkenekoz joan ahal izango dela, beraz bere neba ikusteko aukera kenduko diote pilo bat hilabetetarako, zeren eta gero, hain txikia den haurtxo batekin... Guztiz diferentea da hiru orduko bidaia egitea edo zortzi ordukoa egitea.

—Batzuetan hori egiten duzunean hain ohituta zaude errutinara, eta hain ohikoa da, non ez duzun kontaktu ere egiten... Baina jakina, bidaia bakoitza benetako borroka da, urduri egotea hainbat egunez, estu egotea, hara helduko zara eta ahal izango duzu edo ezin izango duzu... Eta hori mundu guztiak komentatzen du, ez da gure kasua soilik. Ni, adibidez, ez nago lasai aste guztietan, ez soilik niregatik, baizik eta lagunengatik, zeren eta ni, jakina, ez bainoa ni, baina astero badoa norbait." (E13)

"Urruntzea salbuespenezko egoera da, eta uste dugu gaur egun ez dagoela arrazoirik horri eusteko. Alde horretatik guretzat zaila da positiboki pentsatzea eta itxaropena edukitzea. Adibidez, Frantziako nazionalitatea duten bost preso Iparraldeko kartzeletara hurbil ditzatela eskatu da, eta Frantziako estatuak ez du erantzunik eman. Orduan, ez dakizu." (E8)

"Nik esaten dut sakabanaketaren aurka borrokan ari naizela, gure borroka nagusiaren xedeak gunganako zigor politika basati hori suntsitzea izan behar du, bidaia horiek amai daitezela, gure bizitzak eta umeen bizitzak baldintzatzen dituen hori amaitu dadila. Ni horrek kezkatzen nau, psikologo batzuekin eta gai horretan adituak diren batzuekin mintzatu naiz, zeren eta ni kezkatuta bainago bidaia horiek neskari sorrarazi ahal dizkieten ondorioengatik, gorrotoa dela-eta; izan ere, ni saiatu egiten naiz gorrotoan oinarritutako hezkuntzarik ez ematen —nik uste dut bizikidetzaren alde bizi behar dela eta uste dut bizikidetzaren alde lan egin behar dugula, nahikoa jasan dugu-eta—, baina askotan ikusten dut hark nola begiratzen dien haiei eta diot "arraioa, zein sustrai moztu beharko ote dugu hor", hark bizi duena izugarria da-eta, eta hark bizi duena ez da soilik bere aita espetxean egotea, hori ere izugarria da, baina bidaiek erru handia dute haiei botatzen dizkien begiradetan, heltzea eta halako neke hori, halako zerbait sartzen zait." (E2)

3. Presoen familiek espetxe-legerian duten zeregina

Honako hau da gure abiapuntua: espetxe-politika berezi bat dago, ETaren terrorismo-delituengatik zigorra betetzen ari diren pertsonen zuzendua, Espainian zein Frantzian. Politika horren ezaugarriak nabarmenenetako bat da presoak bi estatuetako geografian sakabanatutako espetxeetan sartzea eta euren familien ohiko bizilekuetatik urruntzea. Gure azterlanaren xede zehaztetako bat ez den arren, gogora ekarri ahal

---

da tratamenduko lehen graduaren sailkapenaren mende ere badaudela, euren komunikazioetan orokorrean esku hartzen dela edo fitxategi zentralizatu batean (FIES) sartzen direla, euren familia- eta gizarte-inguruneke pertsonak harremanari eragiten dioten beste neurri batzuen artean⁶. Hain zuzen ere espetxe-politika horren izaera orokor eta berezi hori da lehenengoz aztertu behar duguna; izan ere, ikusten dugunez, egindako delitu motaren arabera definitu da, eta ez zigortuaren ezaugarri pertsonalen edo ingurunearen arabera.

Abiapuntu gisa gogora ekarri behar da espetxe-jardueraren abiaburu inspiratzaileetako bat honako oinarri hau dela: presoek gizartearen zati izaten jarraitzen dute, eta inola ere ez dira gizarte horretatik baztertzeko. Hortaz, eskubideen subjektu izaten jarraitzen dute, salbu eta preso izateagatik edo zigor-epaietan hala aurreikusia egoteagatik kendu behar zaizkien eskubideei dagokienez. Horren ondorioz, Espetxe Erregelamenduaren 3. artikulua dioenez, espetxeko bizimoduan erreferentzia izan behar da aske biziitzea, ahal dela espetxe barruan egotearen eragin kaltegarriak murriztuz eta gizarte-loturak bideratuz. Ikuspegi hori bat dator konstituzioaren 25.2 artikuluan aurreikusten den manurarekin; manu horrek ezartzen duenez, askatasuna kentzeko zigorraren helburua epaituak birgizarteratzea eta berreztea da. Horrekin bat etorrira, Espetxe Erregelamenduak ezartzen duenez, espetxe-jardueraren helburu nagusia zigortuak berreztea eta gizarteratzea da. Arrazoi horregatik, espetxe-agintariek diskrezionalitate marjina daukate, zigortu batek bere zigorra zein espetxetan bete behar duen zehazterakoan, baina Espetxei buruzko Lege Organiko Orokorren 12.1 artikulua azaltzen duenez, lehenago aipatu diren printzipio horiekiko koherentziak zera eskatzen du: espetxeen lurralde banaketan, espetxe administrazioak zigortuen deserrotze soziala saihestea hartu behar du kontuan irizpide gisa.

Printzipio horietatik guztietatik ondorioztatu ahal dugunez, preso dauden pertsonak ezin dira norbanako bakartuak izan; aitzitik, gizartearekiko lotura mantendu behar dute, gizartearen barruan jarraitzen dutelako, euren zigorra bete ondoren gizarte horren eremu publikora itzuliko baitira. Hori da, hain zuzen ere, birgizarteratzearen funtsa. Familiak dira hari eroale nagusia, presoak euren oraingo izaerarekin eta etorkizuneko izaerarekin lotzen dituen lokarrik sendoena. Horrenbestez, familien egoerari erreparatzean, zigortuak babesten dituzten eskubideen ikuspegia ez ezik espetxe politikaren xede onaren inspirazio diren printzipioak ezin hobeto betetzea hartu behar da kontuan.

Familiek eta, areago, familien gizarte-inguruneak espetxe-politikaren birgizarteratze helburuetan duten zeregin estrategiko hori Espetxei buruzko Lege Organiko Orokorrean bertan azpimarratzen da; lege horren 59.2 artikulua espetxe-tratamenduari agintzen dio zigor-legea errespetatzeko borondatea eta gaitasuna duten norbanakoei prestakuntza ematea; horretarako, norbanako horiengan familienganako zein gizarte osoarenganako errespetuzko eta banakako erantzukizuneko jarrera garatu beharko da. Xede horiek lortzeko, espetxe-tratamenduak indibidualizatua izan beharko du, presoaren nortasunaren eta historiaren arabera, eta ziurrenik zein ingurunetara itzuliko den eta hori ere kontuan hartu beharko da (Espetxei buruzko Lege Organiko Orokorren 63. artikulua). Printzipio horrek Espainiako ordenamendua gidatzen du, baina horrez gain, giza eskubideen nazioarteko zuzenbidean adostutako eta sendotutako eskakizuna da. Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren epai batzuek gogora ekartzen dutenez, Europako zigor-araudiaren inspirazioa birgizarteratzearen ideia da, hau da, zigortua gizarteratzea, eta espetxe-betearazpena banakako planek gidatu behar dute, kontuan hartuta preso bakoitzaren egoera eta arriskugarritasun kriminalari buruzko aurreikuspena⁷.

Horrenbestez, ikus daitekeenez, presoen familia-bizitzak funtsezko zeregina du espetxe-politikaren barruan, baldin eta espetxe-politika horren inspirazioa presoak izaki sozial gisa ikustea bada eta espetxe-tratamenduaren bokazioa birgizarteratzea bada. Horrez gain, eta are garrantzitsuagoa, familia-bizitza funtsezko eskubidea da, eta zigortuei ezin zaie eskubide hori kendu. Hala onartzen du Giza Eskubideen Europako Hitzarmenak, Espainiak eta Frantziak sinatu eta berretsi zuten hori, 8. artikuluan. Alde horretan tamalgarria da Konstituzio Auzitegiak jurisprudentzia aldetik hartutako norabidea; izan ere, behin eta berriz ulertu du Espainiako Konstituzioaren 18.1 artikulua bere aplikazio-eremuaren barruan ez duela kontuan hartzen gurasoek, seme-alabek edo beste-lako senideen elkarrekin egoteko aukera izan dezaketarik. Interpretazio horren bitartez urruntzen da Giza Eskubideen Europako Auzitegiak (GEEA) ezarritako doktrinatik. Doktrina horrek, hain zuzen ere, behin eta berriz ulertu du bizitza pribaturako eta familia-bizitzarako eskubidearen barruan sartzen dela familia bateko kideen

---

6 ETako presoen egoera juridikoari buruzko azterlan zehatzago bat, euren gizarteratzerako gomendioak ere ekartzen dituen, honako txosten hau da: Bengoetxea, Joxerramon eta Landa, Jon Mirena (koord.): *Reinserción y personas presas de ETA: análisis jurídico de sus estado actual y orientaciones de futuro*. (Euskaraz ere erabilgarri: *Gizarteratzea eta ETako presoak: horien egungo egoerari buruzko azterketa juridikoa eta etorkizuneko orientazioak*). Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia, 2014ko abendua.

7 Jurisprudentziaren ildo hori osorik biltzen da honako kasu honen epaian: *Vinter eta beste batzuk Erresuma Batuen aurka*, 2013ko uztailaren 9a, 66069/09, 130/10 eta 3896/10 zk.ko idatz-zatiak, § 115 eta 116.

arteko bizikidetzarako eta harremanerako aukera, baita espetxe-eremuan ere. Are gehiago, GEEAk Espainiako estatua zigortu du, Giza Eskubideen Europako Hitzarmenaren 8. artikulua urratzeagatik, Konstituzio Auzitegiak mantentzen duen interpretazio horren ondorioz⁸. Badirudi presoak urruntzeko politikaren justifikazioak hain garrantzitsua den funtsezko eskubide baten konstituzio arloko interpretazioa bera baldintzatzen duela, eta hala Konstituzio Auzitegiak bere burua isolatzeko jarrera hartu duela Estrasburgoko Auzitegiaren interpretazioaren aurka. Gogora ekarri behar da hemen, Espainiako Konstituzioaren 10.2. artikulua agintzen duenez, funtsezko eskubideei buruzko arauak Espainiak sinatutako nazioarteko tratatuen arabera interpretatu behar direla.

Estrasburgoko Auzitegiak hainbat aldiz esan duenez, presoak izateak berez dakar norberaren familia-bizitza mugatu behar izatea, baina ezin da auzitan jarri 8. artikulua dakartzan eskubideak galdu ezin direla. Egia da Giza Eskubideen Europako Hitzarmenak presoek ez diela bermatzen zigorra betetzeko lekua aukeratzeko eskubidea, baina egia da, halaber, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak onartu egin duela gizarte- eta familia-inguruetik urrun dagoen espetxe batean sartuz gero bisita egitea eragozteko edo galaraztea 8. artikulua ere interferentzia dela. Alde horretan, geure buruari galdetu ahal diogu ea talde bateko kideak familien bizilekuetatik urrun dauden espetxeetan orokorrean kokatzen dituen espetxe-politika bat inplementatzea ez al den, definizioz, zigorren tratamendu indibidualizatuaren printzipioaren urraketa, horren ondorio sistematikoetako bat presoek euren senideekin daukaten harremanaren interferentzia nabarmena baita. Hala, 8. artikulua urraketa ez litzateke izango espetxe-agintari jakin batzuen jardueraz zehatz baten emaitza, baizik eta ondorio orokor, sistematiko eta aurrez pentsatua.

Gai hau gehiago argitzeko, komenigarria da honako hau gogora ekartzea: Europako Kontseiluak, 2006ko urtarrilaren 11n egindako gomendioan (*Rec (2006) 2, Europako Kontseiluko Ministroen Batzordeak estatu kideei egindako Gomendia, Europako espetxe-arauei buruzkoa*) ezarri zuenez, presoak euren bizilekuri edo birgizarteratze-zentrotik hurbilen dauden espetxeetara eraman behar dira. Era berean, Nazio Batzuen Batzar Nagusiak 1988ko abenduaren 9ko 43/173 Ebazpena hartu zuen (*Edozein motatako atxiloteta edo espetxea jasaten ari diren pertsona guztien babeserako Printzipio Multzoa*). Multzo horren 20. printzipioan aurreikusita dagoenez, preso dauden pertsonak, ahal den neurrian, euren ohiko bizilekutatik arazoizko distantzia batera dagoen atxiloteta-gune batean egongo dira.

Nazio Batuen Ekonomia eta Gizarte Arazoetarako kontseiluak, Genevan 1995ean egindako *Delituaren Prebentzioari eta Delinkuentearen Tratamenduari* buruzko lehen biltzarrean, eta 1957ko uztailaren 31ko 663C (XXIV) eta 1977ko maiatzaren 13ko 2076 (LXII) Ebazpenen bidez onetsita, herrialde demokratikoetako espetxe-legerietan aurreikusitako printzipio asko laburbildu zituen, honako hau azaldu zuenean:

Tratamenduan ez da azpimarratu behar presoak gizartetik baztertuta daudenik; aitzitik, gizarteko kide izaten jarraitzen dutela azpimarratu behar da. Helburu horrekin, ahal dela, komunitateko erakundeen arteko elkarlana baliatu behar da, establezimenduko langileei laguntzeko presoak birgizarteratzeko zereginean. Espetxe bakoitzak gizarte-langileen laguntza izan beharko du, presoaren harremanak mantendu eta hobetzeko bere familiarekin nahiz erabilgarri ahal zaizkion gizarte-erakundeekin

Horrenbestez, zera ikusten da: esanda geratu denez, Espainiako Konstituzioaren 25.2. artikulua ez du azaltzen presoek euren bizilekuetatik ahalik eta hurbileneko espetxeetan egoteko eskubidea dutenik, baina familia-bizitzarako funtsezko eskubidearen edukia erreparatu, eta espetxe-politiken birgizarteratze-helburua gidatzen duten printzipioak kontuan hartuta, preso talde bat euren familien bizilekuetatik orokorrean urruntzea ez dago justifikatuta, eta gainera, ez da lege arloan inon ere kokatzen. Are gehiago, konstituzioaren manualetan helburua birgizarteratzea da; bada, orduan, hizpide duguna bezalako neurri orokorrek, presoak ere familiengandik urruntzea helburu duten horiek, desozializazioa lortze dute helburu de facto, eta ondorioz, halako neurriak konstituzioaren manualetan kanpoan geratuko liriateke.

Norbanakoa suntsitzea helburu ez duen espetxe-sistema batek kontuan hartu behar du askatasunez gabetzeko zigor batek berekin dakarrela gizartetik eta familiarengatik urrundu behar izatea; ondorioz, onartzen badugu espetxe-tratamenduen jomuga birgizarteratzea dela, ez liriateke onartu behar presoak bere gizarte-inguruetik urruntzea xede duten jardunbideak, hain zuen ere ingurune horretara itzuli behar baitu, eta are gutxiago onartu beharko liriateke jardunbide horiek, talde baten aurkako politika orokor baten barruan daudenean, hala espetxe-tratamenduen izaera indibidualizatua saihesten baita.

Esandako hori guztia Konstituzioaren 25. artikuluan agertzen den eta Espetxei buruzko Lege Organiko Orokorrean garatzen den manualetan ondorio normala da; aldi berean, Giza Eskubideen Europako Hitzarmenaren

8 GVA Espainiaren aurka kasuan, 2015eko martxoaren 17ko horretan, –35765/14 zk-ko idatz-zatia–, Konstituzio Auzitegiaren azaroaren 4ko 186/2013 epaiak dioenaren kontrakoa esaten da.

---

eta Espainiako Konstituzioan bildutako funtsezko eskubide bati, familia-bizitzarako eskubideari, alegia, edukirik ez kentzen saiatzen da (aipatu denez, Konstituzio Auzitegiaren jurisprudentzia bazter utzita). Orduan, antza denez, zigortu bat bere familiaren ohiko bizilekutik ahalik eta hurbilen dagoen zentro batean sartzeak araua izan beharko luke, eta kontrakoak salbuespena izan beharko luke, eta behar bezala justifikatu beharko litzateke, presoak espetxe barruan daukan arriskua edo preso horren inguruneak dauzkan arriskuak oinarri hartuta.

Hain zuzen ere, urruntzeak, orokorrean eta senideen testigantzei buruzko atalean ikusiko dugunez, ez du lortu senideek bisitak egiteari uztea, baina argi dago honako hau: senideen artean nahiz presoaren artean sortzen den sentsazioa, hau da, isolamendua eta ingurunetik deskonektatuta egotearen sentsazioa, espetxe-zigorri gehitzen zaion zigorra da, eta ez dago aurreikusita zehapen-araubidean, ezta zigor-epaian ere. Hortaz, Espetxe Erregelamenduak beren-beregi aipatzen duenez, espetxe-jarduera Konstituzioak eta legeak ezartzen dituzten mugen barruan egingo da, eta zigortuen eskubideei jarri ahal zaizkien murriztapen bakarrak legezko arauak ezartzen dituztenak izango dira.

Hain zuzen ere, azaldutako arrazoiengatik, espetxe-agintariek ez dute erabateko diskrezionaliterik presoak euren administraziopean dauden espetxeetan banatzerakoan. Lehenago aipatu da Espetxeei buruzko Lege Organiko Orokorraren 12.1 artikulua, baita artikulua horrek zigortuen deserrotze soziala saihesteko ezartzen duen irizpidea ere. Giza Eskubideen Europako Auzitegiak ildo beretik gauza bera adierazi du hainbat aldiz: agintariek baloraziorako marjina bat daukate askatasunez gabetzeko zigorrak betearazteko modua zehazterakoan, baina bitzta pertsonalaren eta familia-bizitzaren errespeturako eskubidea dela-eta Estatuak betebeharrak positibo bat daukate: presoek laguntzea, euren familia-gunearekin benetako harremanari eusten⁹.

“8. artikulua Estatuari eskatzen dio presoek lagun diezaien, bidea dagoen heinean, espetxetik kanpo dauden pertsonekin loturak sortzeko eta mantentzeko, zigortuen birgizarteratzea sustatze aldera. Gauzak horrela, presoek euren zigorra zein lekutan bete behar duten zehaztea oso garrantzitsua da¹⁰”

Alde horretan, esan liteke orokorrean presoaren talde bat euren familien bizilekuetatik hurbileko espetxeetatik urruntzen dituen espetxe-politika batek nahita egiten duela Giza Eskubideen Europako Auzitegiak hizpide duen betebeharrak positibo horren aurka. Senideak espetxeetaraino joan dira eta presoek bisita egin diete aldian-aldian; horrek, gure ikuspuntutik, ez du esan nahi espetxe-agintariek betebeharrak urratu izana arinagoa denik, edo are gutxiago, urratutakoa oneratu denik. Tamalez, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak *Labaca Larrea Frantziaren aurka* kasuan ez du puntu hori kontuan hartu.

Ezerk ere ez du frogatzen, hain zuzen ere, euren senideek egindako joan-etorriek arazo gaindiezinik edo konpontzen zaila den arazorik sorrarazi dietenik. Auzia, beraz, ez da Khodorkovskiy eta Lebedev, Vintman eta Rodzevillo Ukrainaren aurka auzien antzekoa; auzi horietan, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak kontuan hartu zuen distantzia geografiko handia, baita garraio-sareen egoerak (konparazio modura, Khodorkovskiy eta Lebedev auzian, espetxeak demandatzaileen bizilekutik milaka kilometrora zeuden); Vintman auzian, demandatzaileak ama ez zuen berriz ere ikusi ia-ia hamar urtez; Rodzevillo auzian, demandatzaileak 2007 eta 2015 bitartean zazpi aldiz soilik jaso zuen amaren bisita, eta familiako beste kide batek ere ez zion bisitarik egin¹¹.

Beraz, harrigarria da 8. artikulua urraketa egiaztatuzko erabilitako irizpidetatik kilometro kopuruaren konparazioa¹² eta senideek egindako bisita kopurua izatea, eta ez Hitzarmena sinatu zuten estatuetako agintarien ekintzak edo ez egiteak.

---

9 Kasu hauen epaietan aipatzen da: *Khodorkovskiy eta Lebedev Errusiaren aurka*, 11082/06 eta 13772/05 zk., 2013ko uztailaren 25a, § 836 eta hurrengoak; *Vintman Ukrainaren aurka*, 28403/05 zk., 2014ko urriaren 23a, §78; *Messina Italiaren aurka*, 25498/94 zk., 2000ko irailaren 28a, § 61.

10 Hala azaltzen da Giza Eskubideen Europako Batzordeak (gaur egungo Auzitegiaren aurrekaria) *Wakefield Erresuma Batuen aurka* kasuan emandako epaian, 15817/89 zk., 1990eko urriaren 1a.

11 Ez-onartze autoa, *Labaca Larrea Frantziaren aurka* kasua, 56710/13 zk., 2017ko otsailaren 7a, § 45

12 Egia da *Khodorkovskiy* kasuko presoak milaka kilometroko distantzia batera bidali zituztela, baina egia da, halaber, Errusiako azalera, orografia, klima eta azpiegiturak oso diferentiek direla Frantziaren eta Espainiaren daudenekin alderatuta. *Vintman* kasuko distantziak –700 km eta 1.000 km– dagozkigun kasuetako distantzien antzekoagoak dira, Auzitegiak bere arrazoinamenduan horri ez ikusiarena egin dion arren. Egia da, halaber, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak *Vintman* kasuan 8. artikulua urraketa egon zela ebazteko erabilitako irizpide erabakigarria honako egitate honen mendean dagoela: zigortuak ez zuen amaren bisita bat ere jaso, ama hori antza denez zuzeneko senide bakarra zen, eta egitateak gertatu ziren unean emakume hura adinekoa zen eta osasuna hondatuta zuen. Horrek esan nahi al du Giza Eskubideen Europako Hitzarmenean eskubide baten urraketa senideen kopuruaren, adinaren, osasunaren, erosteko ahalmenaren edo erabaki-ahalmenaren mendean jartzen dela, estatu sinatzaileetako agintarien ekintzen edo ez-egiteen mendean jarri beharrean?

4. Ondorioak eta gomendioak

Jarraian, aurreko ataletan azaldutako datu kuantitatiboetatik eta kualitatiboetatik abiatuta ikerketa taldeak atera dituen ondorioetako batzuk zerrendatuko dira:

-Sakabanaketa politika izenez ezagutzen dena, modu orokorrean aplikatuta, espetxe-legerian agertzen den zigoren tratamendu indibidualizatuaren printzipioaren urraketa da.

-Tratamendu indibidualizatu horren helburua zigortuen birgizarteratze eta birgaitzea lortzea da, eta horretarako, alderdi instrumentalean, zigortuen deserrotze soziala saihestea beharrezkoa da. Ebidentzia askok erakusten dutenez, urruntze-politikak eragozpen ugari sorrarazten dizkie familia- eta gizarte-inguruneei, preso dagoen pertsonarekin aldi-aldi harremana eduki ahal izateko. Bisita presentzial horien bitartez lotura horrek irautea, gure iritziz, ezinbestekoa da legearen helburuak betetzeko.

-Egia da presoek ez diotela utzi aldi-aldi senideen bisitak jasotzeari, baina testigantzek agerian jartzen dutenez, bisita horiek senideek euren kabuz egin dituzte, eta ordaindu duten kostu ekonomiko, fisiko eta emozionalari bidegabea deritzogu.

-Familiak prest daude aurre egiten jarraitzeko joan-etorri horiei nahiz joan-etorri horiek dakartzaten oinazei. Prestasun hori, hala ere, ezin da aitzakiatzat hartu dagoen arazoaren aurrean ezikusiarrena egiteko, eta bide horretatik ezin da ulertu urruntzearen espetxe-politikak eragozpenik jartzen ez dionik presoek eta euren familiek elkarrekin egoteaz gozatzeko duten eskubideari. Gure iritziz, familia-bizitzarako eskubidea berresten duen Giza Eskubideen Europako Hitzarmenaren 8. artikulua fiskalizatzerakoan Estatuaren ekintza edo ez-egitea hartu behar da oinarri, ez joan eta etorriko bidaia arriskutsuetan ehunka edo milaka kilometro egin behar dituztenen erapena. Era berean, gure ustez, Konstituzioaren 18.1. artikulua barruan familia bateko kideek elkarren presentzia fisikoaz gozatzeko duten eskubidea ere dagoela ulertu beharko litzateke.

-Baloratu ahal izan dugunez, urruntze-politikak oinaze berezia dakarkie adineko eta adingabe senideei eta mugikortasun murriztua duten senideei; izan ere, joan-etorri luzeek euren bizi-kalitatea hondatzen dute, eta are gehiago, bidaia hori osatu ezin denean presoarekiko harremana eragoztera heldu ahal dira.

-Gure kezka azaltzen dugu, gaixotasun larriak edo kronikoak jasaten dituzten presoan familiek sentitzen duten antsietateari buruzko testigantzak direla-eta. Bereziki, antza denez egoera batzuetan ez direlako beharrezko azterketak egiten presoan osasun-egoeran gertatutako narriadura monitorizatzeko edo ez delako administrazio-elementurik –adibidez txosten edo diagnostiko medikorik– eskura jartzen.

-Estatu demokratikoen espetxe-politikek, Europako Kontseiluak edo Nazio Batuek ezarritako estandarren arabera, tratamendu indibidualizatuak hartu behar dituzte gida gisa; tratamendu horietan, familiek birgizarteratzean duten zeregina kontuan hartu behar da. Gure iritziz, presoak euren bizilekueetatik eta euren familiengandik urruntzea ez dator bat espetxe-politikaren birgizarteratze helburuekin, eta ez dio onik egiten arlo horretan familiek bete ahal duten zereginari.

Banan-banan azaldu ditugun alderdiek azken hausnarketa honetara bideratzen gaituzte: urruntze eta sakanatze politika horrexek sorrarazi du ETArekin lotutako terrorismo delituengatik preso dauden pertsonen familiek eta inguruneak jasaten duten sufrimendua. Horrenbestez, modu orokorrean aplikatzen den urruntze-politika hori Estatu demokratikoen espetxe-legeriaren eta Europako Kontseiluko edo Nazio Batuen Erakundeko kide diren herrialdeen barneko nahiz nazioarteko estandarren printzipio gidariekin bateraezinak direla uste dugunez,

-Gomendatzen dugu presoak euren bizilekueetatik urruntzearen politika orokorra bertan behera utz dadila eta zigoren tratamendu indibidualizatu berriz ere egiten has dadila. Honako honek izan beharko luke arau orokorra: zigorrak betetzea zigortutako pertsonen eta beren senideen ohiko bizilekueetatik hurbil dauden espetxeetan. Tratamendu indibidualizatu justifikatzeko, egiaztatu beharko litzateke preso bakoitzaren arriskugarritasuna, barneko eta kanpoko adierazleetan oinarrituta. Urruntze-politika bat orokorrean aplikatzea bateraezina da zigor-legeriak espetxe-betearazpenari agintzen dion birgaitze eta birgizarteratze zereginarekin.

-Urruntze-politika horrek denbora aldetik iraun egiten duenez, gure gomendioa premiaz egin behar dugu, senide asko bizi dituzten egoerak –txosten honetan azaldu zaizkigun horiek– kroniko bihurtu ez daitezten. Hain zuzen ere, egoera horietako batzuen ezaugarriei erreparatuta ikus daiteke kroniko bihurtzen ari direla; hortaz, komenigarria litzateke terrorismo delituengatik zigorra betetzen ari diren senideengan bidegabekeria horiek saihestuko dituzten jardunbideetara itzultzea espetxe-betearazpenaren arloan.

5. Aipatutako bibliografia

EUROPAKO KONTSEILUA; Europako Kontseiluko Ministroen Batzordeak estatu kideei egindako Gomendioa, Rec (2006)2, Europako espetxe-arauei buruzkoa. Ministroen Batzordeak 2006ko urtarrilaren 11n hartua, Ministroen Ordezkarien 952. bileran.

BENGOETXEA, Joxerramon eta LANDA, Jon Mirena (koord.) *Reinserción y personas presas de ETA: análisis jurídico de sus estado actual y orientaciones de futuro.* (Euskaraz ere erabilgarri: *Gizarteratzea eta ETako presoak: horien egungo egoerari buruzko azterketa juridikoa eta etorkizuneko orientazioak*). Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia, 2014ko abendua.

ETXERAT, *Dispersión. El precio del derecho a las visitas*, 2017ko maiatzaren 20an kontsultatu zen. (Euskarazko bertsioa: *Bisita eskubidearen prezioa*). Hemen eskuragarri: <http://www.etxerat.eus/index.php/eu/txostenak/dosieres-eu>

BARNE MINISTERIOA (2010) *La prisión paso a paso*. Hemen eskuragarri: http://www.institucionpenitenciaria.es/web/export/sites/default/datos/descargables/publicaciones/Paso_a_Paso_en_castellano.pdf

NAZIO BATUAK; *Edozein motatako atxiloteta edo presoaldia jasaten ari diren pertsona guztiak babesteko printzipio-multzoa*. Batzar Nagusiak onartua 1988ko abenduaren 9ko 43/173 Ebazpenean

NAZIO BATUAK, Ekonomia eta Gizarte Kontseilua, Genevan 1955ean egindako *Delituaren Prebentzioari eta Delinkuentearen Tratamenduari* buruzko lehen biltzarrean onetsitako 1957ko uztailaren 31ko 663C (XXIV) eta 1977ko maiatzaren 13ko 2076 (LXII) Ebazpenak.

SARE, *Datos sobre las personas vascas gravemente enfermas*, 2017ko ekainaren 10ean kontsultatu zen. Hemen dago eskuragarri: <http://sare.eus/wp-content/uploads/2015/11/liburuxka-datos.pdf> Euskarazko bertsioa: Larrik gaixorik dauden euskal presoengatik inguruko datuak, hemen eskuragarri: <http://sare.eus/wp-content/uploads/2015/11/liburuxka-datuak.pdf>

ZIMMER, Gabi eta beste batzuk, *Europako diputatuen txostena, arrazoi politikoengatik euskal presoengatik Giza Eskubideei buruzkoa*, 2016ko apirila.